

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Pedagogická fakulta

Katedra fyziky, oddělení didaktiky a technické výchovy

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Šikana u dětí na 1. stupni ZŠ a vnímání důležitosti této problematiky
u studentů učitelství pro primární školu**

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Eva Roučová, Ph.D.

Vypracovala: Pavlína Holická, NŠ – Tv

České Budějovice

duben 2009

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila všechny prameny, z nichž jsem pro svoji práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě fakultou, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích 24. 4. 2009

Pavλίna Holická

***Tímto světem projdu jen jednou.
Proto každé dobro a laskavost, kterou mohu prokázat kterékoliv lidské bytosti,
nebo němé tváři, nechť vykonám nyní a nechť neodkládám.
Neboť nepůjdu znovu touto cestou.***

Galsworthy, John

Ráda bych poděkovala především vedoucí mé diplomové práce, paní Mgr. Evě Roučové, Ph.D. za spolupráci, ochotu, trpělivost, cenné informace, které mi poskytovala při zpracování této diplomové práce a distribuci dotazníků.

Zároveň mé poděkování patří všem respondentům za jejich ochotu při realizaci měření výzkumu.

Touto cestou bych také věnovala poděkování své rodině za trvalou podporu, víru a lásku, kterou mě obdarovávali během celého mého studia.

Šikana u dětí na 1. stupni ZŠ a vnímání důležitosti této problematiky u studentů učitelství pro primární školu

ANOTACE:

Diplomová práce se zabývá problematikou šikany u dětí na 1. stupni základní školy a vnímáním důležitosti této problematiky u studentů učitelství pro primární vzdělávání. Hlavním cílem této diplomové práce bylo zjistit, jak vysokou úroveň důležitosti přikládají studenti pedagogické fakulty problému šikana a do jaké míry spolu dokáží významově souviset vybrané pojmy.

Teoretická část v sobě zahrnuje odborné vymezení pedagogického výzkumu, sémantického diferenciatu a též odborné vymezení vybraných pojmů ve výzkumu zahrnutých.

V praktické části byly zjištěny a následně zpracovány údaje o vnímání didaktických pojmů k tématu šikana pomocí metody sémantického diferenciatu.

Children's bullying at Primary school and an observation of the importance of the problem by students of Primary pedagogy

ANOTATION:

The diploma work is interested in problems of children's bullying among younger children at Primary school and the observation of the importance these problems by students for primary education. The main target of the diploma work it was to find out how high level of the importance the students of the Pedagogical fakulty considered the children's bullying and how chosen terms can be connected.

The theoretical part includes a special determination of a pedagogical research, the semantic differential and the special determination of the chosen terms which are included in the research.

Data about preconceptions were found out and put together subsequently a practical part with the assistance of the method of semantic differential.

Obsah

ÚVOD	- 7 -
1 CÍLE A ÚKOLY DIPLOMOVÉ PRÁCE	- 9 -
1.1 Cíle teoretické.....	- 9 -
1.2 Cíle empirické	- 9 -
1.3 Cíle praktické	- 10 -
TEORETICKÁ ČÁST	- 11 -
2 PEDAGOGICKÝ VÝZKUM	- 12 -
2.1 Výzkumné metody	- 12 -
2.2 Metoda sémantického diferenciálu.....	- 13 -
3 TEORETICKÉ VYMEZENÍ DIDAKTICKÝCH POJMŮ	- 15 -
3.1 Šikana	- 15 -
3.1.1 Příběh Jakuba X. (www.sikana.org).....	- 17 -
3.2 Sociální status školy	- 21 -
3.3 Sociální status učitele.....	- 21 -
3.4 Hodnotový systém žáků.....	- 22 -
3.5 Diagnostika šikany	- 23 -
3.6 Prevence šikany.....	- 25 -
3.6.1 Možné desatero pro prevenci šikany	- 26 -
3.7 Řešení šikany	- 27 -
3.7.1 Metody vyšetřování šikanování.....	- 27 -
3.8 Důsledky šikany	- 28 -
3.9 Dynamika šikany	- 29 -

PRAKTICKÁ ČÁST.....	- 31 -
4 VÝZKUM.....	- 32 -
4.1 Cíl výzkumu	- 32 -
4.2 Zkoumaný vzorek	- 32 -
4.3 Výzkumné metody	- 32 -
4.4 Otázky výzkumu	- 33 -
4.5 Formulace hypotéz.....	- 33 -
4.6 Stručné zdůvodnění hypotéz	- 34 -
4.7 Testování platnosti hypotéz.....	- 34 -
4.8 Interpretace výsledků	- 36 -
ZÁVĚR A SHRNUÍ.....	- 49 -

SEZNAM LITERATURY

PŘÍLOHY

ÚVOD

Naše společnost se již delší dobu zajímá o školy, které se snaží poctivě, odborně a dlouhodobě vytvářet co nejlepší ochranu dětí před násilím a šikanováním. Takových škol je třeba si velice vážít a měly by být pro nás také inspirací, povzbuzením a nadějí. Rodiče v nich mají nalézt pro své dítě bezpečnou školu, kde se nemusí bát. Bohužel, takových škol, kde se otevřeně baví o šikaně, škol, které si dokážou připustit možnost výskytu šikany a škol, jenž dokonce šikanu řeší, nebo řešila, se zdá být ne zcela uspokojivé množství. Jedná se o velmi složitý jev.

Dětská agresivita u nás není ničím ojedinělým, bohužel je to celosvětový problém. Prevence tohoto problému se ve vyspělých státech stala předmětem zkoumání odborníků přes psychologii a pedagogiku. Také i u nás.

Odborníci se mylně donedávna domnívali, že agresivita a šikana u dětí a mládeže je záležitostí určitého věkového období. Měli na mysli pubertu. Jenže souvislost mezi pubertou a agresivitou není vůbec tak jednoznačná. Tento jev se v poslední době posunul až na hranici mladšího školního věku. O to více je pak překvapivé, jak tyto malé děti dokážou být bezohledné, až brutální.

Často si pak klademe mnoho otázek, protože nevíme, z jaké příčiny vše vzešlo, kde je prvopočátek problému a zda zlo, které se dnes děje, je vůbec možné. Možné je vše a kolikrát to má velice jednoduché vysvětlení. Ovšem náprava je více než složitá. Zárodečné formy šikanování dnes můžeme vidět v jakémkoliv věku, v jakémkoliv prostředí. Některé statistiky dokonce ukazují, že se základy šikany na našich školách dnes setkává, nebo někdy v minulosti setkal, minimálně každý pátý žák. Děti, které prochází šikanou, pak dostávají strach chodit do školy. Mají strach z ponižování, posměšků, nadávek a pomluv. V neposlední řadě samozřejmě také z fyzického násilí. Velmi často pak dochází u těchto dětí k neurotickým potížím, nedokáže doma rodičům věrohodně vysvětlit škrábance, modřiny, poničený oděv, zničené školní pomůcky či ztracené peníze.

Jenže otázkou zůstává, jakým způsobem se k šikaně stavět. Jak řešit jev, který mnohdy až do pokročilého stádia bývá skrytý. Podaří se ho odhalit pouze dobrému pedagogovi s výborným pozorovacím talentem. A samozřejmě pedagogovi, který před ním nebude zavírat oči a schovávat se do své ulity. A to nejen za strachu z odhalení šikany, ale také ze strachu, své neinformovanosti, z důvodu, že nebude umět pomoci.

Proto právě vznikla práce na toto téma. Šikana je jeden z nejzávažnějších patologických jevů, které mohou končit někdy i smrtí. Proto bychom se měli zaměřit na její prevenci. Avšak jak rozlišit co je ještě škádlení a co už šikana? Vše záleží na naší informovanosti a zájmu o daný problém. A právě tomuto tématu se bude věnovat tato diplomová práce.

Téma lidské agresivity je dnes velmi aktuální a bývá častým předmětem různých diskusí, ať už v rovině vědecké, či veřejné. Naše společnost dnes se jeví jako pohoršující se nad neustálým zvyšování dětské ale i lidské brutality vůbec. Přestože se jedná o téma mezi lidmi velmi často diskutované, mnohdy však má většina populace zkreslené a nejasné představy o příčinách vzniku tohoto jevu.

1 CÍLE A ÚKOLY DIPLOMOVÉ PRÁCE

Hlavní cíl diplomové práce jsem si stanovila v této podobě: především zjistit, jakým způsobem vnímají studenti učitelství 1. stupně ZŠ pojem šikana, do jaké míry považují tento pojem za významný, vzhledem ke svému budoucímu povolání a ostatním klíčovým pojmům výzkumu.

Dílčí cíle k dosažení tohoto hlavního cíle lze charakterizovat v rovině teoretické, empirické a praktické.

1.1 Cíle teoretické

Vymezení a zpracování teoretických východisek práce:

1. Pojem a fáze výzkumu – na základě odborné literatury stručně informovat o průběhu výzkumné práce. Dále se seznámit se současným stavem pedagogického výzkumu v České republice. Blíže popsat hlavní výzkumnou metodu – metodu sémantického diferenciálu.
2. Seznámit se s pojmem šikana, jejími projevy – na základě prostudované literatury vymežit pojmy šikana a agresivita. Včlenit do teoretické části faktory, které ovlivňují míru šikany, projevy a stádia šikany, seznámit se s metodami, které napomáhají preventivně šikaně zabraňovat.

1.2 Cíle empirické

1. U studentů zjistit postoj k pojmu šikana, zachytit údaje o tom, jakým způsobem tento pojem vnímají.
2. Kvantitativní diagnostika pojmu šikany v souvislosti s budoucím pedagogickým povoláním respondentů.
3. navrhnout metodologii výzkumu, formulovat hypotézy, provést výzkum, vyhodnotit výsledky výzkumu

1.3 Cíle praktické

- provést teoretickou analýzu pedagogického poznání v oblasti agresivity a šikany
- seznámit se s výzkumy měření individuálního významu pojmů u lidí
- definovat konkrétní klíčové pojmy, kterými se výzkum bude zabývat
- detailně se seznámit s empirickou metodou – dotazník s devítibodovou škálou sémantického diferenciálu pro sběr dat
- vytvořit záznamový list (dotazník) pro posuzování konkrétních pojmů
- sestavit 10 škál sémantického diferenciálu
- vyhodnotit záznamové listy (dotazníky)
- získaná data zpracovat statickými metodami – symetrická D – matice, graf sémantického prostoru studentů
- vytvořit prezentaci diplomové práce

TEORETICKÁ ČÁST

2 PEDAGOGICKÝ VÝZKUM

Výzkum je často popisován jako aktivní, vytrvalý a systematický proces bádání s cílem objevit, tlumočit nebo přepracovat data. Dá se říct, že je to tzv. aktivní proces, který produkuje velké množství teorií, popisů chování a jednání, analýzy či objasnění neznámých jevů a umožňuje tak i praktické využití. Slovo výzkum může být použito v celé škále informací především o zkoumaném subjektu a nežádka je spojován s vědou a s celou řadou vědeckých metod. Každá vědecká metoda vychází z teorie a výzkumu a tyto složky se také navzájem potřebují a ovlivňují.

Prostřednictvím pedagogického výzkumu se vzájemně vyměňují informace mezi pedagogickými pracovníky. Také se šíří výsledky a poté se mohou prakticky využít, aplikovat.

Chráska, M. definuje výzkum jako (9, s. 7): „systematický způsob řešení problémů, kterým se rozšiřují hranice vědomí lidstva. Výzkumem potvrzují, či vyvrací dosavadní poznatky, nebo se získávají poznatky nové. Průcha, J. nám svou definici výzkumu popisuje jako (14, s. 427): „činnost, jejímž účelem je popis, analýza, eventuelně prognóza procesů probíhající uvnitř celého vzdělávacího systému, v závislosti na determinujících podmínkách politických, demografických, ekonomických a ideologických.“

2.1 Výzkumné metody

Pokud jde o výzkumné metody, velice výstižně je definoval Průcha, J. (14, 94s.), který chápe metodu ve vědeckém výzkumu jako: „Systém principů a předpisů, které ve svém souhrnu podávají návod, jak musí výzkumný pracovník postupovat, aby dosáhl nových poznatků.“ Dále se dá výzkumná metoda definovat i podle Pelikána, J. (13, 95 s.) jako: „Obecný metodologický nástroj k získání a zpracování dat, vymezující širší a komplexnější úhel pojetí na šetřenou problematiku.

Podle zkoumaného problému si můžeme zvolit, jakou metodu výzkumu potřebujeme. Je jich několik. Jednou z metod je metoda zaměřená na sběr a analýzu zkoumaných dat – EMPIRICKÁ (testy, experimentální metoda, metoda měření sociálních vztahů, ...). Dále pak metody TEORETICKÉ ANALÝZY a metody HISTORICKO – SROVNÁVACÍHO VÝZKUMU.

Každá výzkumná metoda, pakliže je správně pochopená přináší nové a nové poznatky. Má své výhody i úskalí. Je proto nezbytně nutné vybranou metodu dobře teoreticky zvládnout a poznat a poté i prakticky využít.

2.2 Metoda sémantického diferenciálu

Metodou zvolenou pro náš výzkum a naši práci je metoda SÉMANTICKÉHO DIFERENCIÁLU. Tato metoda umožňuje badateli vstoupit a proniknout do subjektivního vnímání pojmů v takovém pojetí, které zaujali dotazovaní respondenti. Sémantický diferenciál patří mezi techniky, které umožňují pracovat i se skupinami dotazovaných a zjišťovat, zda vůbec mezi danými skupinami existuje nějaký společný zájem u téhož pojetí, téhož problému. V opačném případě jak moc se od sebe pohled skupin liší.

U sémantického diferenciálu jde především o princip, který spočívá v subjektivním zachycení pocitů a domněnek a ty se snaží následně interpretovat na objektivní bázi. Získání potřebných údajů se zakládá na spontánním hodnocení zkoumaného objektu respondenty.

Tato výzkumná metoda hodnotí zkoumaný objekt pomocí různých položek, přičemž využívá bipolární stupnici. Pro naši práci byla zvolena stupnice 1 – 7. Na protilehlých stranách (pólech) se nacházejí evaluační položky. Jsou to tzv. antonyma adjektiv, která vytváří základní sémantický diferenciál (např.: malý – velký, hezký – ošklivý, pilný – líný, ...). Toto spontánní hodnocení jednotlivých položek je vyhodnoceno průměrem a výsledný průměr jednotlivých bipolárních párů propojíme a získáme tak lepší a srozumitelnější grafické vyjádření.

Metoda sémantického diferenciálu je tvořena na základě kombinací tří základních faktorů:

1. FAKTOR HODNOCENÍ – je nejmohutnější a můžeme ho charakterizovat jako posouzení pojmu na základě jeho hodnocení – dobrý x zlý, pěkný x ošklivý, příjemný x nepříjemný...
2. FAKTOR AKTIVITY – představuje hodnocení z takových hledisek, jako je: rychlý x pomalý, aktivní x pasivní, horký x chladný...
3. FAKTOR POTENCE – Nebo také někdy SÍLY je představován bipolárními pojmy jako: silný x slabý, tlustý x tenký, hrubý x jemný...

Výběr opačných pojmů neboli adjektiv by podle Ferjenčíka, J. měl splňovat následující požadavky (5, s. 191): „, reprezentativnost, relevantnost.

1. **REPREZANTATIVNOST** – znamená, že jedno adjektivum může mít zastoupení v několika jiných, různých dimenzích. Sémantický diferenciál však může mít zastoupení pouze v jedné zcela jasné dimenzi např. dimenzi aktivity. Reprezentativnost ale také klade důraz na to, aby použité adjektivum poměrně jednoznačně reprezentovalo daný faktor v sémantickém prostoru.
2. **RELEVANTNOST** – tento požadavek znamená, že dané adjektivum se musí obsahově vztahovat k hodnocenému pojmu.

Výzkum tvořený podle sémantického diferenciálu, představuje techniku, která si klade za prvotní cíl nalézt místo v sémantickém prostoru.

3 TEORETICKÉ VYMEZENÍ DIDAKTICKÝCH POJMŮ

Na základě detailního studia a kompletace odborné literatury, zde uvádím teoretické popsání pojmů z odborných zdrojů různých literatur, které jsem použila ve svém výzkumném dotazníku. Jsou to pojmy: šikana, sociální status školy, sociální status učitele, hodnotový systém žáků, diagnostika šikany, prevence šikany, řešení šikany, důsledky šikany, dynamika šikany.

3.1 Šikana

Tato část se věnuje pojmu šikana pouze ve smyslu, co to vůbec šikana je, jaké má znaky, kolik máme stupňů šikany, do jaké míry je nebezpečná a s tím souvisí i typy iniciátorů, kteří jsou mnohdy skrytí, a tím pádem se šikana stává ještě závažnější. Je totiž méně rozpoznatelná. Také se zaměříme na to, co znamená v psychologii, jak jí různí psychologové definují, jaký je rozdíl mezi šikanou a agresivitou. Co znamená šikana jako patologický jev.

K tomu, abychom mohli hovořit o šikaně je zapotřebí toho, kdo šikanu provádí, tedy agresora, musíme znát také prostředí, ve kterém k šikaně dochází a v neposlední řadě především toho, na kom je šikana prováděná, tedy oběť.

Šikana je vlastně nemoc. Je to nemocné chování, ne šikanovaného, nýbrž toho kdo šikanuje. Ve většině případů jde v oblasti šikany o naplnění skutkové podstaty trestného činu. Jedním ze znaků šikany je značný nepoměr sil mezi obětí a agresorem. Ale pozor! Ne vždy je to právě tak, ale o tom se zmíním dále, až se budu věnovat typům agresorů, neboli iniciátorů.

Jaký je tedy rozdíl mezi šikanou a agresí? Průcha, J. a jeho spolupracovníci ve svém Pedagogickém slovníku popsali agresi jako (14, s. 17): „útočné chování vůči druhé osobě, která má tendenci zničit nebo poškodit nějaký objekt. Je to tendence projevovat nepřátelství, ať už slovně nebo útočným činem, nemilosrdně až brutálně.“ U tohoto násilného způsobu dosahování cíle dochází někdy pouze k symbolickému útoku vůči někomu, někdy k slovnímu napadení a bohužel nezdědka přímo i k fyzickému útoku směřovanému na jiného jedince. Většinou slabšího, ale v žádném případě to není pravidlem.

Agrese a šikana jsou termíny, které naše populace skoro nerozlišuje. Pro šikanu je slovem nadřazeným slovo agrese. Zatímco u agrese je útok směřován na jakoukoliv osobu, objekt, věc, ...

U šikany jde o cílený a předem vybraný terč útoků. Agrese je tu tedy nejen prostředkem, ale především cílem chování. Je to jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, poškodit, ohrožit nebo zastrašit jiného člověka. A důležitým znakem šikany je, že je to opakované užití síly na tomtéž jedinci.

Pavel Říčan ve své knize Agresivita a šikana mezi dětmi uvádí definici, se kterou pracují i přední britští badatelé (16, s. 26): „Šikanování říkáme tomu, když jedno dítě nebo skupina dětí říká jinému dítěti ošklivé a nepříjemné věci, bije je, kope, vyhrožuje mu, zamyká je v místnosti a podobně. Tyto incidenty se mohou často opakovat a pro šikanované dítě je obtížné, aby se samo ubránilo. Jako šikanování mohou být označeny také opakované posměšky nebo ošklivé poznámky o rodině. Jako šikanování však obvykle neoznačujeme občasnou rvačku nebo hádku přibližně stejně fyzicky vybavených soupeřů.“ Michal Kolář popsal vnější rysy šikany v knize Bolest šikanování následovně (10, s. 27): „Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.“ Každý si pod pojmem manipulace může představit cokoli. Pro přiblížení tohoto termínu v oblasti šikany uvedu pár příkladů: slovní agrese a zastrašování zbraněmi, krádeže, ničení a manipulace s věcmi, násilné a manipulativní příkazy, zraňování izolací, oklikou a tzv. uměleckými výtvary, ... atd. Empirické zkušenosti naznačují, že agresor má obdobnou dráhu jako toxikoman. Znamená to, že se šikanování může stát závislostí. Hraje si s bolestí oběti, vyhledává ji, je jí plně zaujat a na konec je na ní závislý. Porozumět šikanování, jako závislosti, je velmi důležité. A pokud bychom chtěli šikanu řešit, nikdy se nesmí stát, že se problém bude konfrontovat jak před agresorem, tak před obětí. Musí se totiž počítat s tím, že mezi nimi existuje jakýsi nesvobodný vztah, který se řídí podle nějakého skrytého scénáře. Měli bychom si dát také pozor na to, jak se chová oběť, mnohdy je to až bizarním způsobem. Vypadá to pak, jakoby mezi nimi bylo až přátelství. Oběť je neustále s agresorem, běhá za ním jako pejsek a příkazy vykonává bezmyšlenkovitě jako loutka. Šikana je velmi závažný problém, který ovšem nemusí být, a také většinou není, na první pohled patrný. Někdy přímo iniciátor šikany sám šikanu provádí. V druhém případě šikanuje celá skupina obětí pod vedením iniciátora a v jiném je iniciátor úplně skrytý a pouze nepřímo pobízí a navádí ostatní, aby šikanovali oni. Tzv. pouze tahá za provázky. Nicméně šikanování

se neděje ve vzduchoprázdnu a tudíž to nikdy není záležitostí pouze agresora a oběti, nýbrž vždy celé skupiny. Vztahy ve skupinách mají nějakou svou dynamiku a svůj zákonitý vývoj. Není tomu jinak ani v takto nemocné třídě, skupině.

Michal Kolář ve své knize Bolest šikanování uvedl pět stadií šikany: (10, 35 s.):

„1. zrod ostrakismu, 2. fyzická agrese a přitvrzování manipulace, 3. vytvoření jádra, 4. většina přijímá normy, 5. totalita neboli dokonalá šikana.“

První stadium se v podstatě odehrává v jakékoliv skupině. Všude je někdo neoblíbený, na jehož úkor se třída nebo skupina baví. Pak to ovšem zachází dál. Skupina si najde tzv. „otloukánka“. Třetí stadium bývá klíčové. Oddělí se jádro útočníka a systematicky začne šikanovat vybranou oběť. Do této fáze, pokud se na šikanu přijde, se dá věc ještě řešit s co nejmenšími následky. Pokud však se nepříjde, nastává tzv. bod zlomu. Šikanování se stává nepsaným zákonem i pro donedávna slušné děti, berou to už jako rutinu, něco, co pojalý za své a celá skupina se tak stává velmi krutou. Samozřejmě nejhorší stadium je páté, kdy je ve skupině nastolena totalita a šikanování se stává třídním programem.

Pro názornou ilustraci průběhu šikany na základní škole, její průběh, vzrůstající dynamiku a závažnost tohoto jevu uvádím příběh dnes už dospělého Jakuba X.

3. 1. 1 Příběh Jakuba X. (www.sikana.org)

Na základní škole jsem zdaleka nebyl nejvýřečnější. Tělocvik mi absolutně nešel, jakmile jsem se pokusil o jakýkoliv sport, hned jsem měl nějaké zlomeniny. Jako jeden z mála jsem ovšem vycházel s učitelem, vyjma našeho tělocvikáře, který vynikal svou agresí vůči slabším. Třída byla rozdělena na 15 žáků a dalších 12 k nám přišlo z jiných tříd. Pochopitelně, že spousta lidí se mezi sebou neznala, tak bylo na všech vidět, jak se ukrutně nudí, nemají co dělat. Bylo otázkou času, kdy se najde něco nebo někdo, díky čemuž se třída sjednotí, nějakým způsobem spřátelí a zabaví. V úvahu jsem přišel já, průměrný žák, který byl neohrabaný, neměl kamarády, chodil v oblečení z „druhé ruky“ a nosil delší vlasy.

Vyhlídlý si mě jako oběť tři dívky, které by s přehledem splňovaly jinak kritéria oběti. Jedna měla vadu řeči, po chvíli se začala zadržovat, byla velmi hubená, nosila brýle...druhá byla velmi zamlklá, neměla moc přátel a ta třetí dívka, která je vedla, žila pouze s matkou, měla nejhorší studijní výsledky z celé třídy, velmi špatné vyjadřovací schopnosti, nosila obnošené oblečení...Možná ze strachu, aby se nestaly sami oběťmi,

vytvořily takovou partu, ke které se postupem času začali přidávat další a další členové z naší třídy. Nejprve to začalo tím, že mi jednoho dne byla vymyšlena přezdívka, která vznikla ze zkomolení mého křestního jména. O další přestávce se tyto tři dívky náhodně sešly u mé lavice a „vypůjčily“ si mé učebnice, ze kterých začaly odtrhávat stránky. Jedna z nich mi pak vzala penál a na zem naházela tužky. Druhá se mi začala posmívat, že jsem maminčin „mazánek“, „blbeček“, „šprt“ a další přívlastky. „Vůdkyně“ této party, která akci vždy organizovala, byla vždy nejagresivnější, byla ze začátku jediná, která používala fyzické násilí. Důležitý fakt ovšem je, že bez této dívky nikdy k žádným podobným incidentům nedocházelo. Jako kluk jsem se nemohl bránit, ublížit holce bylo pro mě něco nepředstavitelného. Když jsem se vzbouřil slovně a jejich urážky jim vrátil, tak se do mě pustila půlka třídy. Celá třída celou akci vždy se zaujetím sledovala, zasmála se, ale nijak víc se zatím neangažovala. Třída s napětím sledovala, co dívky zase na mě vymyslí. Nejdříve po mě házely při hodině papírové koule, pak tužky. Jedna z dívek pak po cestě k tabuli prošla kolem mě a praštila mě pěstí do zad, což vyvolalo obrovské veselí. Můj soused si ode mě odsedl s odůvodněním, že prý „strašně smrdím“ a začal na mě pokřikovat mou přezdívkou. Svě omdnutí učitelce vysvětlil tím, že prý ho ruším při vyučování a on se pak nemůže soustředit. Od té chvíle jsem seděl sám, v první lavici, abych byl všem na očích.

Každý den byl naprosto stejný, ráno jsem přišel do šatny a byl jsem v ní buď zamčen, nebo mi někdo sebral přezůvky a rozkopál je po chodbě. Když jsem si sedl do lavice, tak buď jsem měl namočenou židli vodou, nebo na ní byla rozdrcená křída. Když jsem si šel sníst svačinu na chodbu a pak se vrátil, tak mi chyběly učebnice, měl jsem počmárané sešity, měl jsem vysypaný obsah aktovky po zemi, leckdy mi do ní vysypali koš. Slovo „vysypali“ píšou záměrně s měkkým i na konci. K této povedené trojici dívek se již přidali další. Dva spolužáci mužského pohlaví a jedna dívka. Začali se množit poznámky, nikoliv však agresorům, ale mě, za to, že nejsem připraven na hodinu, že mám poškozené učebnice, že se nesoustředím na vyučování, že provokuji své spolužáky apod. Učitelé mě přestali mít rádi a zaškatulkovali si mě coby „problémového“ žáka. Snažil jsem se být o přestávkách ve třídě minimálně. Když jsem byl totiž přítomen ve třídě a jedl svačinu, tak jsem byl obklopen dívkami, které mě buď začaly fackovat, nebo do mě kopat, nadávat mi...bylo to opravdu pokaždé stejné, každý den, každou přestávku. Opravdu ani jednu přestávku s pečlivostí jim vlastní nevynechaly. Nezhroutil jsem se, ani se nesesypal, ani nešel nikdy žalovat. Asi vás nepřekvapí, že jsem přijal svou úlohu oběti a smířil se s tím, že si to zasloužím a že to tak má asi být. Vzpomínám

si ještě na jeden incident do detailu, kdy jsem šel ze školy domů a tyto dívky spolu se dvěma chlapci mě pronásledovali až domů, vymýšleli básničky na mou osobu, měli narážky na mou rodinu...pak se střídali v tom, kdo mě dřív povalí na zem a podráželi mi nohy. Když jsem něco řekl, tak jsem dostal facku, nebo mě mlátili pěstí do ramene. Takto mě doprovodili až před můj dům. Hrozně jsem se styděl, přál jsem si, aby mě nikdo neviděl, jak se nechávám mlátit od holek. O přestávce pak za mnou přišly, jedna mi zezadu dávala pohlavky a druhá mi lámala hroty tužek a nůžkami se snažila přestříhnout mi mazací gumu. Když se jí to nevedlo, tak mě alespoň vší silou nakopla pod koleno. Tato zábava jim vydržela do poloviny sedmé třídy. Když jim přišlo to mláčení a ničení předmětů již stereotypní, bylo třeba vymyslet něco nového. Snad jen nešťastnou shodou okolností k nám přišli v polovině ročníku 2 žáci, jeden z nich byl mírně retardovaný, slovo hygiena vůbec neznal a měl pověst rváče. Moje „popularita“ se velmi rychle rozkřikla po celé škole, takže jsem slyšel posměšky už i od žáků z nižších ročníků.

Abych se vrátil k tomu „novému“ spolužákovi, který k nám přišel z Céčka, tak se první den velmi rychle sžil s novou situací ve třídě a jejími poměry a aby snáze zapadl, tak za mou o přestávce přišel a vrazil mi facku. Toto udělal za ten den asi 5x. Naposledy jsem se neudržel, vstal jsem a odstrčil ho. Jenže to jsem neměl dělat, v tu chvíli mě tento o 15kg těžší kluk zbil tak, že jsem zůstal pomočený ležet na podlaze. Zvedl mě ze země za vlasy a nakopl mě ještě pro výstrahu vší silou do zad, až jsem spadl obličejem na zem. Od té chvíle se ten kluk stal novým „vůdcem“ a organizátorem, pověstná partička holek se už jen k těmto akcím ne moc aktivně přidávala. Nový vůdce party často přicházel s různými novinkami, jak mé již tak zubožené tělo dodělat, tak do mě zapíchal při hodině kružítko a bavil se tím, jak mi vždy učitelka říká, abych nevyrušoval, utíral si do mě cestou od tabule ruce, sem tam mě nakopl, nebo srazil ze židle...vše bylo okomentováno bouřlivým smíchem mých skvělých spolužáků. Už i ti, kteří se do té doby nezúčastňovali, když viděli, že jim za to nehrozí žádný trest, se do mě začali navážet a když už se báli mě fyzicky napadnout, tak mi alespoň nadávali. Jednou po pořádném výprasku jsem se svěřil své matce, která si šla do školy stěžovat učitelce a poté si promluvila individuálně i s těmi dívkami a agresivním spolužákem. Pochopitelně, že dívky vše popřely, stejně jako ten spolužák, který tvrdil, že jsem ho surově napadl a paní učitelka udělala nevědomky to nejhorší, co mohla. Udělala kvůli mně speciální nultou hodinu, na kterou jsem nesměl přijít, a hodinu celé třídy vysvětlovala, jaký jsem vlastně chudák a oběť, aby se ke mně začali chovat hezky...samozřejmě, že po tomto

incidentu se třída ještě více semkla, všichni se cítili zrazeni a dostal jsem další přezdívkou „práskáč“ a bili mě už i ti, co se před tím nedokázali odhodlat. Věděli, že nic víc, než nultá hodina jim nehrozí, že jsou vlastně absolutně beztrestní. „Vůdce“ pak vymýšlel pro mě nové „tresty“.

Nově vzniklá situace se ovšem přestala líbit partě holek, která mě vlastně „objevila“. Bylo třeba, aby se znovu zviditelnily. Byl zrovna začátek nového školního roku a nastoupili jsme do osmé třídy. Přišli k nám dva noví spolužáci, postižený kluk, který měl autohavárii, nemohl pořádně chodit a špatně artikuloval a chlapec z Pákistánu. Tím se „zábava“ ve třídě ztrojnásobila. Každá část party si rozdělila jednoho z nás a kolektivně nás šikanovali, nejvíce ovšem trpěl ten postižený kluk, kterého každou hodinu napodobovali a chodili se na něj dívat i kluci z jiných tříd, aby se také pobavili. Hodně jsem se s ním skamarádil a pomáhal jsem mu s učením a navštěvoval ho u něj doma.

Již brzy se schylovalo k tomu nejhoršímu. Další hodinu, o přestávce, za mnou přišel ten kluk, který mě zbil tak, že jsem zůstal ležet na zemi a dal mi pěstí do břicha před učitelkou, která ovšem stála zády ke mně a něco s někým řešila. Začal jsem lapat po dechu, až někdo zakřičel, že se mi udělalo špatně. Učitelka mě odvedla na chodbu a mezi tím mi spolužáci nalili do tašky vodu, z učebnic vytrhali stránky, žákovskou knížku mi počmárali, penál hodili do koše a svačinu mi nacpali do penálu. Posbíral jsem své věci a utekl ze školy. Zhroutil jsem se. Druhý den za mnou přišla máti a řekla mi, že se mi zabil spolužák. Ten, který byl postižený. Prý nezvládl to, že dostal trojku z českého jazyka a zabil se. Už jsem se do té školy nevrátil, přešel jsem na jinou základní školu, kterou mi vybrala máti. Ovšem role oběti, která mi byla přidělena už tenkrát se se mnou nesla až do konce střední školy...

A dnes? Nejráději bych tuto část mého života vymazal, jenže to na mě nechalo takové následky, že i dnes se s hrůzou a zpoceny budím v noci s tím, že se vše opět vrátilo. Avšak hrdý jsem na to, že přestože jsem byl sám, vše jsem vydržel... Jen kdyby kolem mě byli lidé, kteří by uměli malinko naslouchat, utrpení by nebylo zdaleka tolik.“

3.2 Sociální status školy

U didaktického pojmu sociální status učitele mnozí studenti netuší, co si mají představit. Mohli bychom tento jev definovat také, jako sociální prestiž školy. Sociální status neboli prestiž dělíme do tří kategorií.

a) vrozený status – Vrozený status v sobě zahrnuje věk, rasu, pohlaví. Je to postavení, které se získá bez vlastního přičinění, a to nezahrnuje pouze to, jací jsme se narodili (rasa, pohlaví), ale zahrnuje to v sobě také například dědictví, šlechtický titul apod.

b) připsaný status (askriptivní)

c) získaný – Získaným sociálním statusem je například zaměstnání nebo dosažené vzdělání. http://cs.wikipedia.org/wiki/socialni_status/

Dá se říct, že je to jakási ekonomická pozice zařazující člověka do společnosti.

Další rozdělení sociálního statutu může být na status subjektivní a objektivní. Subjektivní status zahrnuje, kam člověk zařazuje sám sebe a status objektivní, kam ho řadí jeho okolí.

Sociální status školy tedy také znamená určité postavení a pozici ve společnosti. Oceňují se její kvality a konfrontují chyby. Posuzují se rychlé změny, jak pomalu, nebo naopak rychle roste či klesá. Sociální status školy se může velice rychle změnit, ostatně jako každý jiný. Bohužel se těžko a pomalu zvyšuje, ale ztratit ho můžeme během okamžiku. Sociální status může růst například jednáním, chováním, aktivitou, rozhodnostmi, ... atd.

Průcha a kolektiv (14, s. 228) vysvětlili pojem sociální status jako: „Sociální postavení, společenské ocenění nebo prestiž, které jsou jedinci či skupině poskytnuty ostatními členy společnosti. Sociální status je spojen s různými životními styly.“

3.3 Sociální status učitele

Sociální status učitele je vlastní jeho postavení ve společnosti. Je to postavení v lidské sociální struktuře. Status jako takový může nést nejen jedinec, ale také skupina (rodina, etnická skupina, ... atd.). Status vymezuje práva a povinnosti jedince ve vztahu k ostatním lidem a zároveň také formuje očekávání, která může v určitých situacích od něj okolí mít.

Dalo by se říci, že sociální status učitelů vymezuje jeho sociální roli. Učitel svůj sociální status teprve nabude vykonáváním své profese, kdy na něj začne být společností pohlíženo ne jako na obyčejného člověka, ale učitele, který má splňovat představy společnosti o učitelích. V žádném případě pak nesmí ohrozit prestiž této profese.

Učitel má nesnadný úkol, a to plnit očekávání společnosti. Nesmí ilustrovat pasivní ani vyhýbavý postoj k řádnému z problémů, které je potřeba řešit. Zvláště potom, pokud se jedná o problémy dětí. Docílí pak jedině zklamání dítěte a ztráty jeho důvěry.

Říčan, P. (16, s. 41): „Jedním z důvodů, proč mají učitelé sklon šikanu přes její závažnost ignorovat – a tím dávat volnost – je jejich neschopnost jednotlivé případy vyřešit - kázeňsky zvládnout. Velmi často jim k tomu chybí jak odborná příprava, tak podmínky.“

3.4 Hodnotový systém žáků

Průcha J., Walterová E., Mareš J. ve svém Pedagogickém slovníku definovali hodnotový systém jako (14, s. 77): „Hierarchicky uspořádaný seznam hodnot, který odráží reálné pořadí (důležitost) hodnot sdílených určitou skupinou populace v určitém období. Je zjišťován speciálními výzkumy, které objasňují např. rozdíly v hodnotových systémech mladé generace a dospělých. Hodnotový systém současné české mládeže není soustavně popsán, lze pouze předpokládat, že se vlivem nových politických a ekonomických podmínek odlišuje od dřívějšího systému.“

Z jiného hlediska to může být a je reálné uspořádání lidských hodnot dospělého člověka, staršího i dítěte podle jejich dosavadních preferencí. Samozřejmě, že na žebříček hodnot každého věku působí jejich zkušenosti a zralost. Hodnoty se nám našim vývojem postupně mění.

Hodnotový systém tedy znamená seskupení určitých postojů do většího souboru, a to na základě vazeb mezi těmito postoji, jež mohou být vertikální nebo horizontální. <http://www.socioweb.cz>: „Converse upozornil, že zdroje těchto vazeb mohou být různé (logické, psychologické, sociální), nicméně nejvýznamnější je vytváření hodnotových systémů malou skupinou lidí, která je difúzně šíří jako balíky, jejichž vazby jsou občany vnímány jako přirozené. Converse uznával, že si lidé přepracovávají různé myšlenkové projekty a vytvářejí vlastní hodnotové systémy; ty nemusejí být logické a stačí, že jsou psycho-logické, tedy že dávají smysl pouze jejich držitelům. Nicméně nejdůležitější pro

něj byla sociální difúze hodnotových systémů, tedy vědění „o tom, co jde společně s čím“. Vytváření vazeb skrze difúzi implikuje závislost na předávání informací – jestliže nejsou informace dostatečně přenášeny, nebudou existovat vazby mezi postoji a ani shoda v hodnotových systémech veřejnosti a politických elit.“

3.5 Diagnostika šikany

Pedagog, který chce šikanu odhalit, si musí být vědom toho, že musí být připraven na to, že změní tak trochu svoje povolání a stane se neprofesionálním psychologem nebo psychoterapeutem. Že to, do čeho se pustil, není vůbec jednoduché a bude ho to stát nemálo sil. Bude poskytovat ochranu oběti, morální a emocionální podporu. Musí být připraven na snahu obelhat ho, zmanipulovat, dostat ho ze strany agresorů na jejich stranu. Pedagoga, který na možná úskalí bude relativně dobře připraven, nevyvede z míry odpor žáků ke spolupráci při odhalování skrytého života skupiny.

Pak také učitel musí počítat s tím, že to bude nejen časově, ale i citově velmi namáhavé. Pakliže se odhalí, že jde skutečně o šikanu, daný problém se samozřejmě nevyřeší během polední pauzy. Celá věc se musí řešit co nejšetrněji a to nejen proto, abychom uchránili oběť od dalšího zla, ale také proto, abychom nic neopomněli a tím tak nenapáchali víc škody než užitku.

Při diagnostice šikany můžeme použít několik forem: (10, 174 s.) „Diagnostika, která se potvrdila (baterie SO-RA-D a DSSR) - Existuje mnoho variant provedení sociometrického testu, které se navzájem liší volbou výběrového kritéria, počtem výběru a způsobem zpracování získaných dat. Jako nejlepší východisko pro léčbu celé skupiny se mi osvědčily dvě metody, přesněji řečeno baterie dvou metod, tvořená sociometricko – ratingovým testem vztahů ve třídě (SO-RA-D) a dotazníkem specifických sociálních rolí ve škole (DSSR).

SO-RA-D je test, který je v PPP nedocenitelný. Od samého počátku byl vytvářen nejen pro psychology ale také pro výchovné poradce a další jiné odborníky. Autorem tohoto testu je doc. dr. Vl. Hrabal st., CSc. (10, 175 s.) „Obecným cílem metody je sonda do struktury meziosobních vztahů ve třídě, zvláště zjišťování pozic z hlediska vlivu a oblíbenosti. Naplnění tohoto cíle je geniálně jednoduché. Každý žák ve třídě ohodnotí své spolužáky ze dvou hledisek:

1. Za jak vlivné je považuje.
2. Jak jsou mu sympatičtí.

SO-RA-D má jedno slabší místo. Neukáže, jak se jednotliví žáci staví k šikanování, k násilí, ke zlu vůbec.“

Cílem metody DSSR je prohlédnout rozdělení sociálních rolí ve třídě. Kdo má kladný vztah k násilí a ubližování slabším. Díky těmto poznatkům, je možné orientačně odhadnout, kdo šikanuje, jakou úlohu a funkci mají jednotliví žáci, zda jsou ve třídě pozitivní a silné osobnosti, jenž nám později mohou být značnou oporou v kladném slova smyslu, jaké normy ve třídě převažují, jakým způsobem se žáci k šikanování jako k pojmu staví.

Testová diagnostika – Ke zmapování situace ve skupině nám postačí sociometrie. Tento test měří sociální vztahy uvnitř menší skupiny, kde se všichni navzájem znají. Jen výjimečně se užívá hodnotového dotazníku, a to především jako spíše doplňující metody.

Děti zhruba do sedmého ročníku základní školy jsou ochotny, když se užije správná sociometrická a dotazníková metoda, podat objektivní zprávu o tom, kdo je aktérem šikany, popřípadě kdo je jeho obětí. U starších dětí už je asi třeba požit promyšlenější a důmyslnější metody zkoumání.

3. 5. 1 Charakteristika protagonistů šikany:

NÁSILNÍK	OBĚŤ
<i>tělesně zdatný,</i>	<i>odlišnost ve vzhledu</i>
	<i>nebo v projevech,</i>
<i>motoricky obratný,</i>	<i>inteligentní, odmítá násilí,</i>
<i>sebevědomí/vnitřně nejistý,</i>	<i>po tělesné stránce slabý, neobratný,</i>
<i>dominantní typ s touhou</i>	<i>chudé rodinné poměry,</i>
<i>velet,</i>	
<i>prosazování se násilím,</i>	<i>plachý, bojácný, tichý,</i>
<i>snížená/žádná schopnost</i>	<i>velmi nízké sebevědomí,</i>
<i>empatie,</i>	
<i>vznětlivý, impulsivní až</i>	<i>závislý na rodičích (matce),</i>
<i>cholerický,</i>	
<i>citově chladný,</i>	<i>rasově/kulturně odlišný,</i>
<i>chladné, agresivní rodinné</i>	<i>neoblíbený v kolektivu,</i>
<i>prostředí založené na trestání,</i>	
<i>původ z chudých/bohatých</i>	
<i>rodinných poměrů</i>	

3. 6 Prevence šikany

Základem prevence šikanování a násilí na školách je podpora pozitivních vzájemných vztahů mezi žáky (a mezi žáky a učiteli). Školy a školská zařízení při efektivní realizaci prevence šikanování usilují o vytváření bezpečného prostředí a za tím účelem:

- podporují solidaritu a toleranci
- podporují vědomí sounáležitosti
- posilují a vytváří podmínky pro zapojení všech žáků do aktivit třídy a školy
- uplatňují spolupráci mezi dětmi a rozvíjí jejich vzájemný respekt
- rozvíjí jejich jednání v souladu s právními normami a s důrazem na právní odpovědnost jedince

Pedagogičtí pracovníci vedou důsledně a systematicky žáky k osvojování norem pro mezilidské vztahy. Apelují na respektování identity a individuality člověka. Všichni pedagogové by měli dbát a vnímat vztahy mezi dětmi a atmosféru v třídních kolektivech, kde působí, jako nedílnou a velmi důležitou součást své práce.

Vztahy a chování pedagogických i nepedagogických pracovníků vůči sobě a vůči dětem, nemálo ovlivňují jejich chování.

Ve školním řádu by pro jasnost měly být jasně stanoveny hranice, pravidla chování, popřípadě také za jejich porušení sankce. Každá škola také má, nebo by správně měla mít, svůj vlastní vytvořený program proti šikanování. Tento program je součástí Minimálního preventivního programu, na jehož realizaci se podílí celý pedagogický sbor. Cílem toho programu je vytvořit ve školách bezpečné a klidné prostředí. Především důležité je, zaměřit se na komunikaci a vztahy mezi žáky ve třídách i mimo ni. V případě, že k šikaně přesto dojde, mělo by z tohoto programu samo vyplynout řešení.

3. 6. 1 Možné desatero pro prevenci šikany

1. Připusťte si možnost, že šikana na vaší škole může být.
2. Mluvte se žáky o vztazích.
3. Spolupracujte s rodiči.
4. Veďte zajímavou výuku a atraktivní školní program.
5. Pozorujte, naslouchejte, podporujte pozitivní sociální klima.
6. Vytipujte riziková místa na škole.
7. Pracujte s potencionálními oběťmi šikany.
8. Tlumte agresivní sklony možných agresorů.
9. Dejte možnost každému zažívat úspěch.
10. Pěstujte empatii mezi žáky.

Dobrou prevencí proti šikaně je co nejširší uplatňování všemožných činností mezi dětmi. Cílevědomě mezi nimi vytvářet takové vztahy, aby se omezovalo a hlavně snižovalo riziko šikany. Seskupovat děti do takových týmů, kde zapojíme i outsidersy do skupinových aktivit a dát jim tak příležitost být platnými členy. Tím pádem jim tak pomůžeme ukázat své kvality, získat respekt u ostatních a v neposlední řadě také zvýšit jejich sebeúctu.

Prevenčí šikany se dnes zabývají i různé instituce a organizace. Je to například projekt Minimalizace šikany, Amnesty International ČR, Občanské sdružení proti šikanování, Bílý kruh bezpečí a také samozřejmě pedagogicko-psychologické poradny (PPP), speciálně psychologická centra (SPC), střediska výchovné péče (SVP). Pokud se s šikanou setkáme, ne vždy si s ní víme rady, můžeme se proto obrátit také na Linku bezpečí a Krizové centrum (Nadace naše dítě). Tato telefonní linka je bezplatně přístupná po celé České Republice a je v provozu po celých 24 hodin.

3.7 Řešení šikany

Odhalení šikany bývá obtížné. Převážnou roli při jejím zjišťování hraje strach. Strach obětí ale i organizátorů a dalších účastníků. U oběti jde o strach ze zhoršení metod šikany na něm prováděné a u agresorů o strach z prozrazení a trestů.

3.7.1 Metody vyšetřování šikanování

A) Pokud je šikana zastavena v počátcích:

- Promluvit si s těmi, kdo na šikanu upozornili a s obětí
- Nalézt vhodné svědky
- Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky – nikdy však konfrontace obětí a agresorů
- Zajistit ochranu obětem
- Rozhovor s agresory, nebo konfrontace mezi nimi

B) Pokud je šikana v pokročilém stadiu nebo prováděná neobvyklou formou (třídní lynčování)

- Překonat šok a co nejrychleji zachránit oběť
- Domluvit se s kolegy na postupu šetření a spolupráci
- Zabránit organizátorům na domluvě lživé výpovědi
- Neustálá pomoc a podpora oběti
- Nahlášení celé věci na policii, pomoc PPP i orgánu Sociálně právní ochrany dítěte
- Spolupráce s policií a vlastní vyšetřování

Pokud je šikana zastižena v počátcích, škola sama zhodnotí situaci a vyvodí důsledky. Pakliže je šikana v pokročilém stadiu a je nutné vyhledat odbornou pomoc, je pak nezbytná součinnost školy a odborné instituce a mnohdy i policíí.

V případě značně negativních dopadů šikanování na dítě je nutné zprostředkovat jí péči pedagogicko – psychologické poradny, střediska výchovné péče nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychologů.

3.8 Důsledky šikany

Dítě, které je neustále zesměšňováno, uráženo, ponižováno, kterému kradou peníze, osobní věci nebo je ničí, do kterého kopou, bijí, dítě, s kterým se jeho vrstevníci, spolužáci odmítají bavit, vydírají ho a vyhrožují mu, že pokud se nebude chovat dle jejich představ nebo dělat věci, které oni po něm chtějí - leckdy až za hranice důstojnosti člověka, tak ten člověk žije neustále v podvědomém strachu z ohrožení a dalšího ubližování. Pocity strachu jsou ze začátku vázány výlučně na události šikanování, postupně však přecházejí do trvalé úzkosti, strachu a deprese. Ta se může projevovat různými způsoby, včetně poruch usínání, nočním buzením, zlými sny, bolestmi hlavy, břicha nebo zvracením. Poslední příznaky se objevují rána před odchodem do školy. Nejsou výjimečné ani případy, kdy šikana může trvat nejen několik měsíců ale i let. Dlouhodobé šikanování má za následek velmi nízké sebevědomí, na hranici hlubokých pochybností o vlastní hodnotě. Deprese a pocity opuštěnosti mohou nejednou vést k tomu, že si dítě sáhne na život. Pocity samoty a izolace násobí skutečnost, že se dítě se šikanou málokdy někomu svěří. Důvodem toho je strach z kruté pomsty násilníka nebo násilníků. Také třeba zkušenost z minulosti, kdy svěření se rodičům nebo učiteli vedlo ještě k většímu násilí ze strany organizátorů. Pokud o šikaně chceme vědět, musíme se na dítě aktivně zaměřit. Zdaleka nestačí, abychom jen čekali, až se nám se svými problémy svěří samo.

Kolář, M. rozdělil důsledky šikany na dvě fáze:

1. *Oběti počátečních stadií šikanování* – Je jeden velký omyl, pakliže si myslíme, pokud na šikanu přijdeme včas a zachytíme ji teprve v jejích prvopočátcích, že nemůže mít vážnější důsledky. (10, 102 s.) „Účinky jsou sice nenápadnější, ale o to zákeřnější. Potřeby ostrakizovaných a „mírně“ šikanovaných žáků jsou ve škole často dlouhodobě

a někdy trvale frustrovány, tedy neuspokojovány. Takový žák se ve škole necítí dobře a je pochopitelné, že jeho vztah ke škole bývá negativní. **Šikanování je nutné vždy chápat, jako těžkou psychickou deprivaci.**“

U obětí prvopočáteční šikany se objevuje velká nejistota a neustálý strach, nepozornost při vyučování, zhoršení známek, nadměrná absence ať už omluvená nebo záškoláctví, poruchy sebehodnocení a negativní sebepojetí vůbec.

2. *Oběti pokročilých stadií šikanování* – U obětí pokročilého stádia šikany jsou následky velmi závažné. Snad není ani překvapující, že mívají i celoživotní charakter, jelikož jsou úzce spojené s celou osobností člověka. (10, 101 s.) „ Při dlouhodobějším brutálním šikanování se oběť často zhroutí a propukne u ní panická hrůza ze zabití, skutečný strach o život.“ Nejsou výjimkou ani pokusy o sebevraždy, psychosomatické potíže, ... Některé oběti se musí dlouhodobě léčit a zůstávají tak v pracovní neschopnosti. (10, 101): „Oběti pokročilých šikan mají tendenci se všeho vzdát, od všeho uniknout a skrýt se. Potřebují pomoci, ale je téměř nemožné získat je pro spolupráci. Pozdní následky nejbrutálnějších šikan se podobají syndromu vyhlazovacích táborů. Znaky jsou nápadně podobné: chronické depresivní stavy, sebedestruktivita, poruchy přizpůsobivosti a narušený vývoj osobnosti.“

3.9 Dynamika šikany

Dynamiku šikany můžeme také chápat jako vývoj šikany. Zcela mylná je představa, že šikana může vzniknout pouze ve skupině, kde nejsou jasně stanovena pravidla chování, nebo je tam zaznamenaná přítomnost jakéhosi patologického sadisty.

První formou šikanování, je vyčlenění z kolektivu, kdy se oběť cítí krajně neoblíbená, neuznávaná a občas se stává terčem nemístných legráček, posměchu, zatím bez fyzického napadání. Nutno podotknout, že tato forma bývá často tou zárodečnou. Oběti se stávají jedinci tiší, nevýrazní, uzavření sami v sobě a žijící si ve vlastním světě – odlišní kolektivu.

Druhá nastává, jestliže ve skupině neexistuje soudržnost, kamarádské vztahy a solidarita a převažují negativní morální hodnoty, kdy mají žáci zcela pozitivní vztah k násilí a agresi a zaujímají kladný vztah k ubližování slabším, tam mají pokusy o šikanu úrodnou půdu k jejímu rozvíjení.

Dalším stupněm – třetím – je tzv. klíčový moment, kdy si agresor vybírá svou stálou oběť, kterou bude častovat svými ataky. Jestliže se do tohoto okamžiku nevytvořila silná pozitivní skupina bránící rozvoji násilí, šikana tak může dále pokračovat. Nezřídka se pak k jednomu agresorovi přidají další, sympatizující s násilím a vytvoří tak „úderné jádro“. Členové jádra pak začnou pracovat na šikaně systematicky a důkladně. Zpočátku jsou šikanované oběti, které se už osvědčili, ale později se jimi může stát každý, kdo se údernému jádru znelíbí, a tím větší je pravděpodobnost, když se bude oběť stavět na odpor.

Ve čtvrtém stadiu šikany jsou přijaty nastolené normy agresorů a téměř nikdo se už nedokáže stoupající míře násilí postavit na odpor. Veškerá ohleduplnost, empatie, srdečnost, ochrana slabších jde už ve skupině, kde se šikana rozvinula do takové míry, naprosto stranou. K šikaně se staví kladným způsobem i jedinci donedávna naprosto bezproblémoví, hodní, citliví a slušní. Nejednou se stává, pokud se aktivně začnou zapojovat do šikany, že jim tento stav přináší uspokojení.

K dokonalé šikaně neboli pátému stupni dochází při naprostém přijetí všech norem chování agresorů, kdy vše co agresor/agresoři se rozhodne udělat, je bezvýhradně přijato. Dojde tak k nastolení totalitní ideologie, kdy je skupina rozdělena už na otrokáře a otroky, přičemž otrokáři působí škodu na otrocích ve všech směrech, které si jen dokážeme představit. Jedná se o materiální stránku věci až po jejich tělo, city, znalosti, rozumové schopnosti, předsudky. Není pak překvapivé, že existuje také jakýsi soubor nepsaných pravidel (zákoník), který vymezuje práva otrokářů a povinnosti otroků. Pokud se tento zákoník nebude dodržovat, je samozřejmostí, že neposlušnost se potrestá. Ti, co možná do téhle chvíle pouze přihlíželi a se zájmem nebo nezájmem sledovali dění ve skupině, se začíná aktivně zapojovat do týrání obětí. Brutální násilí se začíná považovat za normální nejen pro šikanující, ale také pro ty, kteří jsou šikanou týraní. Jen jedna skupina to považuje za ohromnou legraci, avšak ta druhá si následky ponese celý život.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM

4.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumu bylo stanoveno především zjistit, jakým způsobem vnímají studenti pedagogické fakulty vybrané didaktické pojmy, do jaké míry tyto pojmy dokáží propojovat a jak moc důležité jim, v souvislosti s ostatními pojmy, připadají.

4.2 Zkoumaný vzorek

Výzkumný vzorek tvořilo 80 studentů druhého a třetího ročníku oboru učitelství pro 1. stupeň ZŠ. Z celkového počtu byla převážná část dívek. Výzkum se uskutečnil na PF JČU v Českých Budějovicích v hodinách technické výchovy. Návratnost dotazníků byla 81 %.

4.3 Výzkumné metody

Pro náš výzkum jsme použili, při zpracování dat a testování hypotéz, následující metody:

- Metodu teoretické analýzy odborné literatury.
- Metodu sběru a třídění dat.
- Metodu sémantického diferenciálu, která je blíže popsána v teoretické části této diplomové práce (str. 11). Navrhli jsme 9 klíčových pojmů k pojmu šikana pro posuzování postojů studentů pedagogické fakulty pro učitelství na 1. stupni ZŠ (viz přílohy – ukázka dotazníku).
- Metodu shlukové analýzy (8, s. 176 – 178); výběr vznikl na základě dvojrozměrného bodového grafu č. 1, ve kterém je zobrazen sémantický prostor studentů, hodnoty v bodovém grafu vznikly na základě aritmetických průměrů konkrétních faktorů – hodnocení, aktivity, potence.

4.4 Otázky výzkumu

Výzkum byl zaměřen na následující otázky:

- I. Jakou míru důležitosti představuje pro studenty pedagogické fakulty pojem šikana?
- II. Jak vnímají studenti pedagogické fakulty pojem řešení šikany? Jakou míru důležitosti mu přisuzují? Přiblížili se aspoň jeho míře vymezení v odborné literatuře?
- III. Vnímají studenti pedagogické fakulty význam pojmu diagnostika šikany v žádoucí míře důležitosti?
- VI. Jaké pořadí, podle míry důležitosti, studenti ze zkoumaných pojmů vytvoří?
- V. Přiřazují studenti zkoumaným pojmům diagnostika šikany a řešení šikany stejnou důležitost?
- VI. Přiřazují studenti zkoumaným pojmům prevence šikany a důsledky šikany stejnou důležitost?

4.5 Formulace hypotéz

Na základě veškeré prostudované literatury (8, s. 10) a výše zmíněných otázek výzkumu se stanovilo k této práci několik následujících hypotéz:

H₁ - Mezi pojmy diagnostika šikany a řešení šikany, existuje u zkoumaných studentů souvislost.

Neboli: pojmy diagnostika šikany a řešení šikany zkoumaní studenti vnímají z hlediska důležitosti podobně.

H₂ - Mezi pojmy prevence šikany a důsledky šikany, existuje u zkoumaných studentů souvislost.

Neboli: pojmy prevence šikany a důsledky šikany zkoumaní studenti vnímají z hlediska důležitosti podobně.

4.6 Stručné zdůvodnění hypotéz

Tyto hypotézy vznikly proto, aby bylo možné zjistit, zda studenti pedagogické fakulty rozumí těmto pojmům a do jaké míry pojmům přiřkládají náležitou důležitost.

H1 – Mezi pojmy diagnostika šikany a řešení šikany, existuje u zkoumaných studentů souvislost. Neboli pojmy diagnostika šikany a řešení šikany zkoumaní studenti vnímají z hlediska důležitosti podobně.

Tato první hypotéza byla stanovena takto, abychom zjistili, do jaké míry se shoduje mezi studenty pedagogické fakulty vnímání didaktických pojmů diagnostika šikany a řešení šikany.

H2 – Mezi pojmy prevence šikany a důsledky šikany, existuje u zkoumaných studentů souvislost. Neboli pojmy prevence šikany a důsledky šikany zkoumaní studenti vnímají z hlediska důležitosti podobně.

Druhá hypotéza se formulovala takto, aby se zjistila u studentů pedagogické fakulty hodnota vzájemné míry důležitosti ve vnímání pojmů prevence šikany a důsledky šikany.

4.7 Testování platnosti hypotéz

H₁ - Mezi pojmy diagnostika šikany a řešení šikany existuje u zkoumaných studentů souvislost.

Neboli pojmy diagnostika šikany a řešení šikany zkoumaní studenti vnímají z hlediska důležitosti podobně.

Nejprve jsme stanovili nulovou a alternativní hypotézu k hypotéze H₁.

Nulová hypotéza: Mezi pojmy diagnostika šikany a řešení šikany není u studentů významný rozdíl, tudíž tyto pojmy z hlediska důležitosti vnímají podobně.

Alternativní hypotéza: Mezi pojmy diagnostika šikany a řešení šikany existuje u studentů rozdíl, tudíž tyto pojmy vnímají z hlediska důležitosti rozdílně.

Podle výsledků v tabulkách 1, 2, 3 a podle grafu 1 docházíme k závěru, že lineární distance mezi pojmy diagnostika šikany a řešení šikany z hlediska faktoru hodnocení je 0,1. Také lineární distance z hlediska faktoru aktivity se rovná 0,1 a konečně lineární distance pro faktor potence je dokonce roven 0. Což představuje minimální vzdálenost mezi těmito didaktickými pojmy.

V případě respondentů našeho výzkumu přijímáme v H1 hypotézu nulovou a odmítáme alternativní.

Závěr: *Mezi pojmy diagnostika šikany a řešení šikany není u studentů významný rozdíl ve vnímání důležitosti těchto pojmů.*

H₂ - Mezi pojmy prevence šikany a důsledky šikany existuje u zkoumaných studentů souvislost.

Neboli pojmy prevence šikany a důsledky šikany zkoumaní studenti vnímají z hlediska důležitosti podobně.

Nejprve jsme si stanovili nulovou a alternativní hypotézu k hypotéze H₂.

Nulová hypotéza: Mezi pojmy prevence šikany a důsledky šikany není u studentů významný rozdíl, tudíž tyto pojmy z hlediska důležitosti vnímají podobně.

Alternativní hypotéza: Mezi pojmy prevence šikany a důsledky šikany existuje u studentů rozdíl, tudíž tyto pojmy z hlediska důležitosti vnímají rozdílně.

Podle výsledků tabulek 1, 2, 3 a grafu 1 se přikláníme k závěru, že lineární distance mezi didaktickými pojmy prevence šikany a důsledky šikany dle faktoru hodnocení představuje hodnotu 0,2. Lineární distanci podle faktoru aktivity činí hodnotu 0,6 a podle faktoru potence 0,2.

V případě respondentů našeho výzkumu odmítáme ve druhé hypotéze hypotézu nulovou a přijímáme alternativní.

Závěr: *U vnímání pojmů prevence šikany a důsledky šikany je mezi studenty pedagogické fakulty rozdíl v míře důležitosti pojmů. Přikládají jim rozdílnou důležitost.*

4.8 Interpretace výsledků

Výpočtem lineární distance, kterou uvádí tabulka č. 1, docházíme k závěru, že zkoumaný vzorek studentů pedagogické fakulty vysoce vnímá významovou souvislost mezi vnímáním těchto dvojic pojmů **ve faktoru hodnocení**:

- DIFERENCE 0 - šikana a sociální status školy
Šikana a sociální status učitele
Šikana a důsledky šikany
Šikana a dynamika šikany
Sociální status školy a sociální status učitele
Sociální status školy a důsledky šikany
Sociální status školy a dynamika šikany
Sociální status učitele a důsledky šikany
Sociální status učitele a dynamika šikany
Diagnostika šikany a prevence šikany
- DIFERENCE 0,1 - šikana a hodnotový systém žáků
Sociální status školy a hodnotový systém žáků
Sociální status učitele a hodnotový systém žáků
Hodnotový systém žáků a důsledky šikany
Hodnotový systém žáků a dynamika šikany
Diagnostika šikany a řešení šikany
Prevence šikany a řešení šikany
- DIFERENCE 0,2 - šikana a diagnostika šikany
Šikana a prevence šikany
Sociální status školy a diagnostika šikany
Sociální status školy a prevence šikany
Sociální status učitele a diagnostika šikany
Sociální status učitele a prevence šikany
Diagnostika šikany a důsledky šikany
Diagnostika šikany a dynamika šikany
Prevence šikany a důsledky šikany
Prevence šikany a dynamika šikany

Méně významný vztah přikládali studenti pedagogické fakulty těmto dvojicím pojmů:

- DIFERENCE 0,3 - šikana a řešení šikany
Sociální status školy a řešení šikany
Sociální status učitele a řešení šikany
Hodnotový systém žáků a diagnostika šikany
Hodnotový systém žáků a prevence šikany
Řešení šikany a důsledky šikany
Řešení šikany a dynamika šikany
- DIFERENCE 0,4 - hodnotový systém žáků a řešení šikany

Tabulka 1

FAKTOR HODNOCENÍ

	Šikana	Sociální status školy	Sociální status učitele	Hodnotový systém žáků	Diagnostika šikany	Prevence šikany	Řešení šikany	Důsledky šikany	Dynamika šikany
Šikana	X	0	0	0,1	0,2	0,2	0,3	0	0
Sociální status školy	0	X	0	0,1	0,2	0,2	0,3	0	0
Sociální status učitele	0	0	X	0,1	0,2	0,2	0,3	0	0
Hodnotový systém žáků	0,1	0,1	0,1	X	0,3	0,3	0,4	0,1	0,1
Diagnostika šikany	0,2	0,2	0,2	0,3	X	0	0,1	0,2	0,2
Prevence šikany	0,2	0,2	0,2	0,3	0	X	0,1	0,2	0,2
Řešení šikany	0,3	0,3	0,3	0,4	0,1	0,1	X	0,3	0,3
Důsledky šikany	0	0	0	0,1	0,2	0,2	0,3	X	0
Dynamika šikany	0	0	0	0,1	0,2	0,2	0,3	0	X

Výpočtem lineární distance, kterou uvádí tabulka č. 2, docházíme k závěru, že u zkoumaného vzorku studentů pedagogické fakulty je vysoká významová souvislost mezi vnímáním těchto dvojic pojmů **ve faktoru aktivity:**

DIFERENCE 0 - prevence šikany a řešení šikany

DIFERENCE 0,1- sociální status školy a sociální status učitele
 Sociální status školy a hodnotový systém žáků
 Diagnostika šikany a prevence šikany
 Diagnostika šikany a řešení šikany
 Důsledky šikany a dynamika šikany

DIFERENCE 0,2 - šikana a dynamika šikany
Sociální status školy a důsledky šikany
Sociální status učitele a hodnotový systém žáků
Hodnotový systém žáků a dynamika šikany

DIFERENCE 0,3 - šikana a důsledky šikany
Sociální status školy a diagnostika šikany
Sociální status učitele a dynamika šikany
Sociální status učitele a prevence šikany
Sociální status učitele a řešení šikany
Sociální status učitele a důsledky šikany

DIFERENCE 0,4 - šikana a hodnotový systém žáků
Sociální status školy a prevence šikany
Sociální status školy a řešení šikany
Sociální status učitele a dynamika šikany
Hodnotový systém žáků a diagnostika šikany

DIFERENCE 0,5 - šikana a sociální status školy
Hodnotový systém žáků a prevence šikany
Hodnotový systém žáků a řešení šikany
Diagnostika šikany a důsledky šikany

Méně významný vztah přikládali studenti pedagogické fakulty těmto dvojicím pojmů:

DIFERENCE 0,6 - šikana a sociální status učitele
Diagnostika šikany a dynamika šikany
Prevence šikany a důsledky šikany
Řešení šikany a důsledky šikany

DIFERENCE 0,7 - prevence šikany a dynamika šikany
Řešení šikany a dynamika šikany

DIFERENCE 0,8 - šikana a diagnostika šikany

DIFERENCE 0,9 - šikana a prevence šikany
Šikana a řešení šikany

	Šikana	Sociální status školy	Sociální status učitele	Hodnotový systém žáků	Diagnostika šikany	Prevence šikany	Řešení šikany	Důsledky šikany	Dynamika šikany
Šikana	X	0,5	0,6	0,4	0,8	0,9	0,9	0,3	0,2
Sociální status školy	0,5	X	0,1	0,1	0,3	0,4	0,4	0,2	0,3
Sociální status učitele	0,6	0,1	X	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,4
Hodnotový systém žáků	0,4	0,1	0,2	X	0,4	0,5	0,5	0,1	0,2
Diagnostika šikany	0,8	0,3	0,2	0,4	X	0,1	0,1	0,5	0,6
Prevence šikany	0,9	0,4	0,3	0,5	0,1	X	0	0,6	0,7
Řešení šikany	0,9	0,4	0,3	0,5	0,1	0	X	0,6	0,7
Důsledky šikany	0,3	0,2	0,3	0,1	0,5	0,6	0,6	X	0,1
Dynamika šikany	0,2	0,3	0,4	0,2	0,6	0,7	0,7	0,1	X

Výpočtem lineární distance, kterou uvádí tabulka č. 3, docházíme k závěru, že u zkoumaného vzorku studentů pedagogické fakulty je vysoká významová souvislost mezi vnímáním těchto dvojic pojmů **ve faktoru potence**:

DIFERENCE 0 - šikana a diagnostika šikany
 Šikana a řešení šikany
 Šikana a dynamika šikany
 Sociální status školy a hodnotový systém žáků
 Diagnostika šikany a řešení šikany
 Diagnostika šikany a dynamika šikany
 Řešení šikany a dynamika šikany

DIFERENCE 0,1 - šikana a prevence šikany
Šikana a důsledky šikany
Sociální status školy a sociální status učitele
Sociální status učitele a hodnotový systém žáků
Sociální status učitele a prevence šikany
Diagnostika šikany a prevence šikany
Diagnostika šikany a důsledky šikany
Prevence šikany a řešení šikany
Prevence šikany a dynamika šikany
Řešení šikany a důsledky šikany
Důsledky šikany a dynamika šikany

DIFERENCE 0,2 - šikana a sociální status učitele
Sociální status školy a prevence šikany
Sociální status učitele a diagnostika šikany
Sociální status učitele a řešení šikany
Sociální status učitele a dynamika šikany
Hodnotový systém žáků a prevence šikany
Prevence šikany a důsledky šikany

Méně významný vztah přikládali studenti pedagogické fakulty těmto dvojicím pojmů:

DIFERENCE 0,3 - šikana a sociální status školy
Šikana a hodnotový systém žáků
Sociální status školy a diagnostika šikany
Sociální status školy a řešení šikany
Sociální status školy a dynamika šikany
Sociální status učitele a důsledky šikany
Hodnotový systém žáků a diagnostika šikany
Hodnotový systém žáků a řešení šikany
Hodnotový systém žáků a dynamika šikany

DIFERENCE 0,4 - sociální status školy a důsledky šikany
Hodnotový systém žáků a důsledky šikany

Tabulka 3

FAKTOR POTENCE

	Šikana	Sociální status školy	Sociální status učitele	Hodnotový systém žáků	Diagnostika šikany	Prevence šikany	Řešení šikany	Důsledky šikany	Dynamika šikany
Šikana	X	0,3	0,2	0,3	0	0,1	0	0,1	0
Sociální status školy	0,3	X	0,1	0	0,3	0,2	0,3	0,4	0,3
Sociální status učitele	0,2	0,1	X	0,1	0,2	0,1	0,2	0,3	0,2
Hodnotový systém žáků	0,3	0	0,1	X	0,3	0,2	0,3	0,4	0,3
Diagnostika šikany	0	0,3	0,2	0,3	X	0,1	0	0,1	0
Prevence šikany	0,1	0,2	0,1	0,2	0,1	X	0,1	0,2	0,1
Řešení šikany	0	0,3	0,2	0,3	0	0,1	X	0,1	0
Důsledky šikany	0,1	0,4	0,3	0,4	0,1	0,2	0,1	X	0,1
Dynamika šikany	0	0,3	0,2	0,3	0	0,1	0	0,1	X

Pro vytvoření názorné představy o tom, jakým způsobem vnímají studenti oboru učitelství pro 1. stupeň pojem šikana a ostatní klíčové pojmy výzkumu, jsme vytvořili dvojrozměrný graf, ve kterém je zobrazen sémantický prostor studentů. Tento prostor uvádí graf 1. K tomuto zobrazení bylo využito výsledků pro faktor aktivity a faktor hodnocení. Jednotlivé pojmy jsou zobrazeny jako body. Na ose x je vyneseno průměrné hodnocení konkrétních pojmů a na ose y je vynesena průměrná aktivita (tzn. aktivita, jakou jsou studenti

schopni nebo ochotni vynaložit). Tento graf byl zvolen jako základní a vychází se z něj při následující interpretaci výsledků.

Pro ilustraci uvádíme i grafy č. 2 a 3, které rovněž uvádí sémantický prostor studentů. Graf č. 2 ilustruje průměrný faktor potence na ose y a průměrný faktor hodnocení na ose x. Graf č. 3 ilustruje průměrný faktor potence na ose y a průměrný faktor aktivity na ose x.

Na základě významové podobnosti jsme rozdělili pojmy do následujících shluků. Shluky jsme vytvářeli za pomoci grafu č. 1. Shluky byly vytvořeny čtyři.

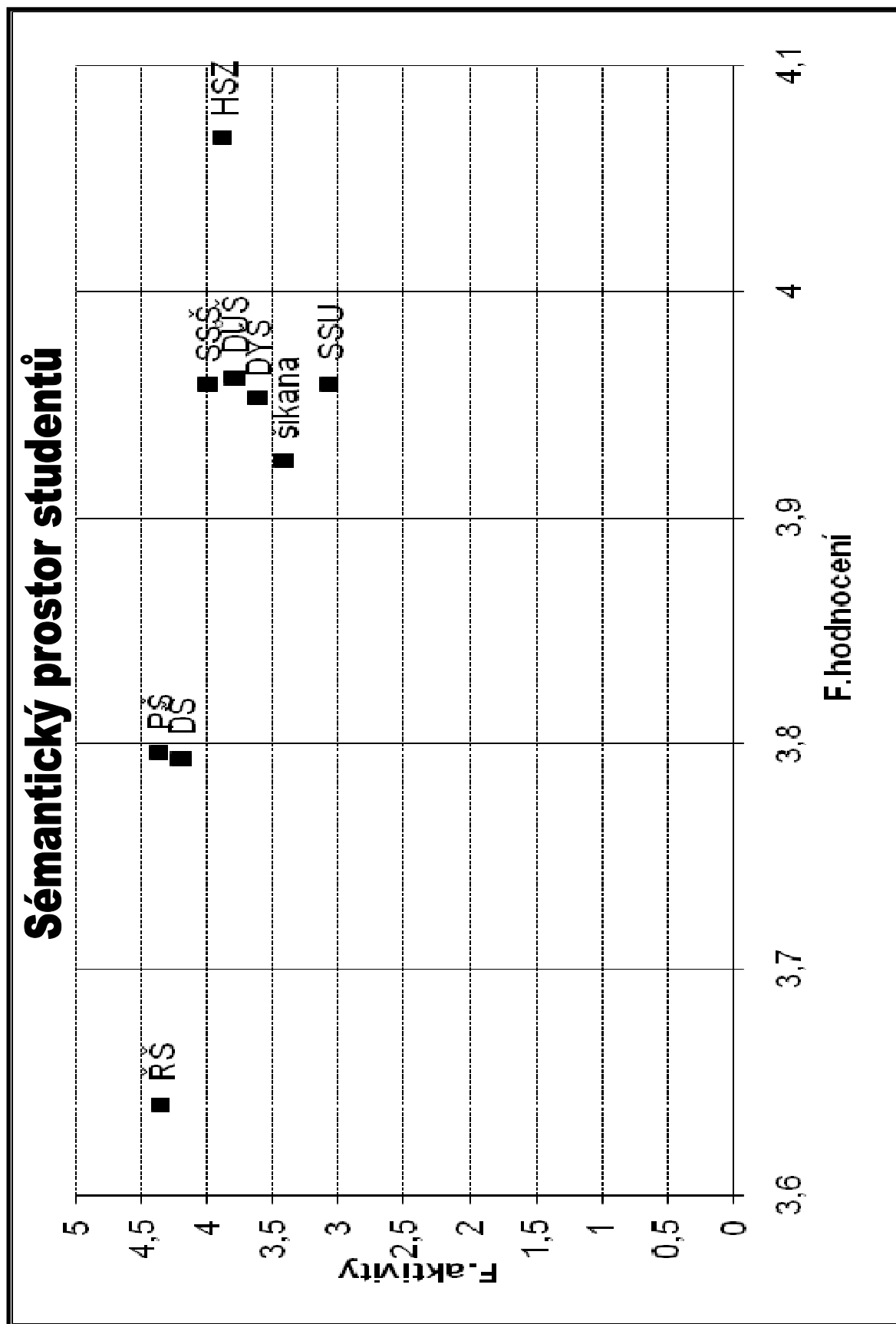
SHLUK 1 – Do tohoto prostoru se dají zahrnout pojmy jako šikana, sociální status učitele, sociální status školy, důsledky šikany a dynamika šikany. Tyto pojmy se vyznačují vysokou měrou hodnocení i průměrnou až vysokou měrou aktivity.

SHLUK 2 – Jako velmi slabý pojem v rovině hodnocení se ukázal pojem řešení šikany, který je ale spojen s vysokou úrovní aktivity.

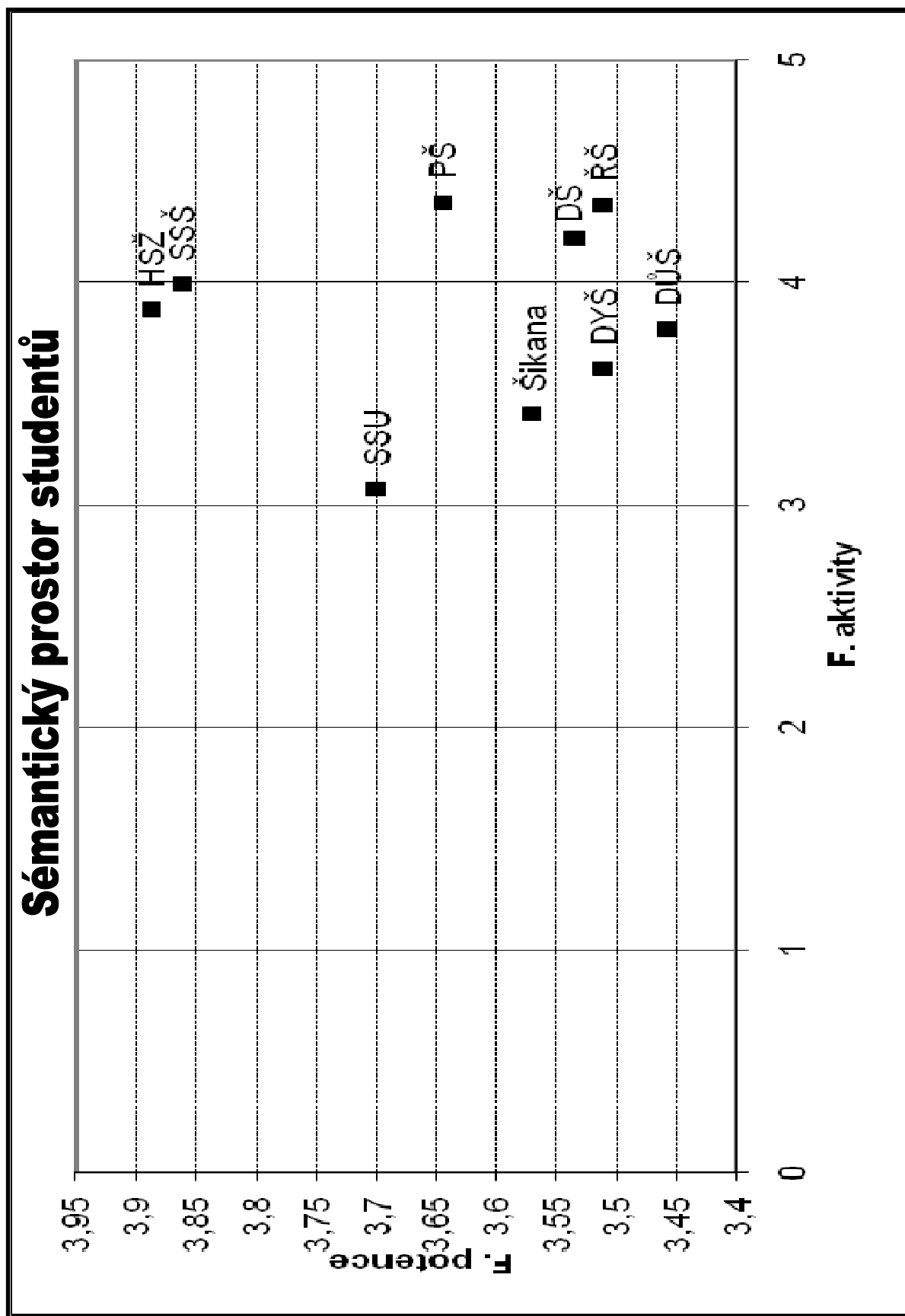
SHLUK 3 - Pojmy prevence šikany a diagnostika šikany vytvořily další samostatný shluk o dvou pojmech, které mají nadprůměrně vysokou úroveň aktivity, ale podprůměrnou úroveň hodnocení.

SHLUK 4 – Do posledního čtvrtého shluku patří samostatný pojem hodnotový systém žáků, který ve srovnání s důsledky šikany patří do stejné úrovně aktivity, ale jeho úroveň hodnocení je nadprůměrná.

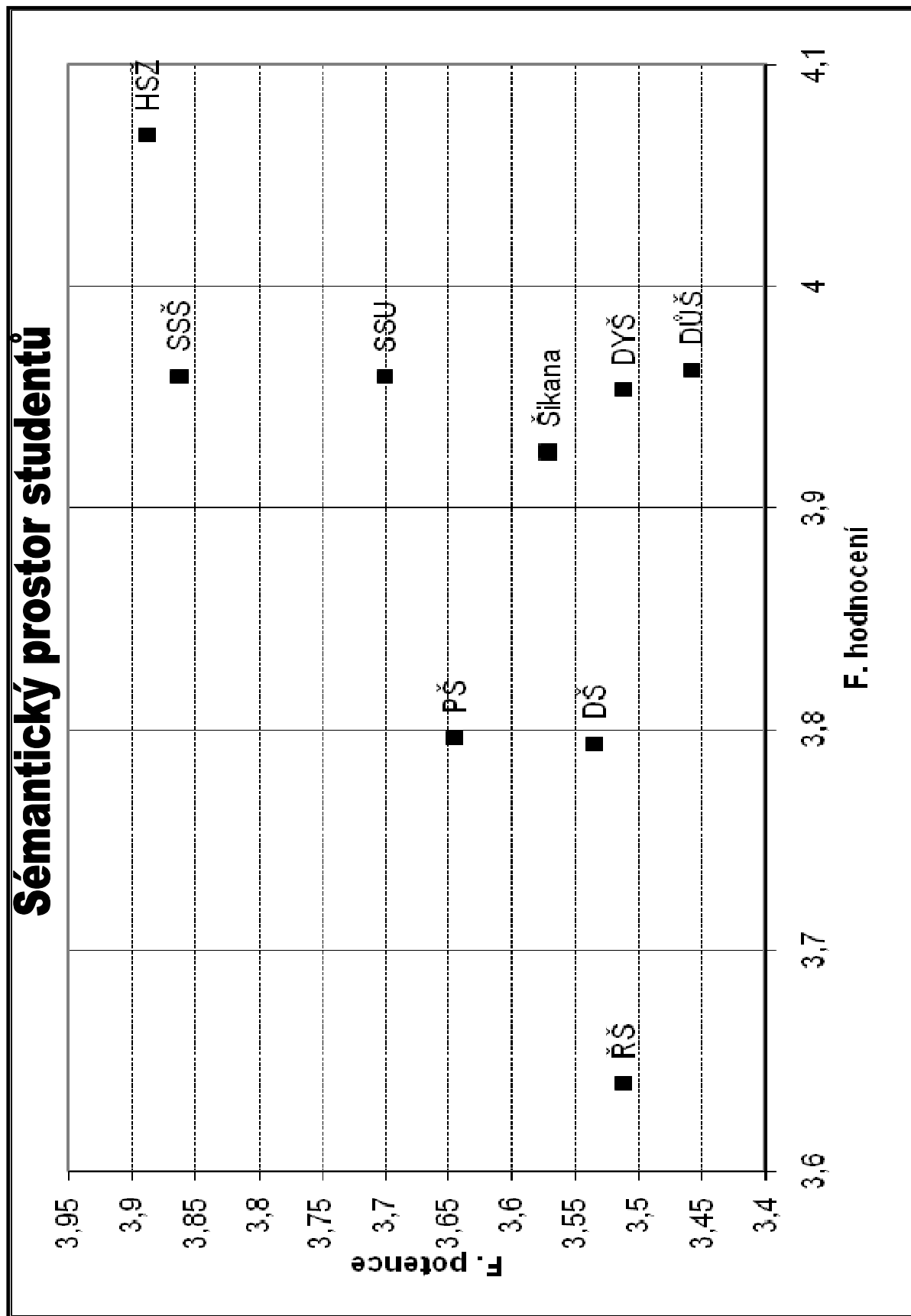
GRAF 1

GRAF 2

GRAF 3

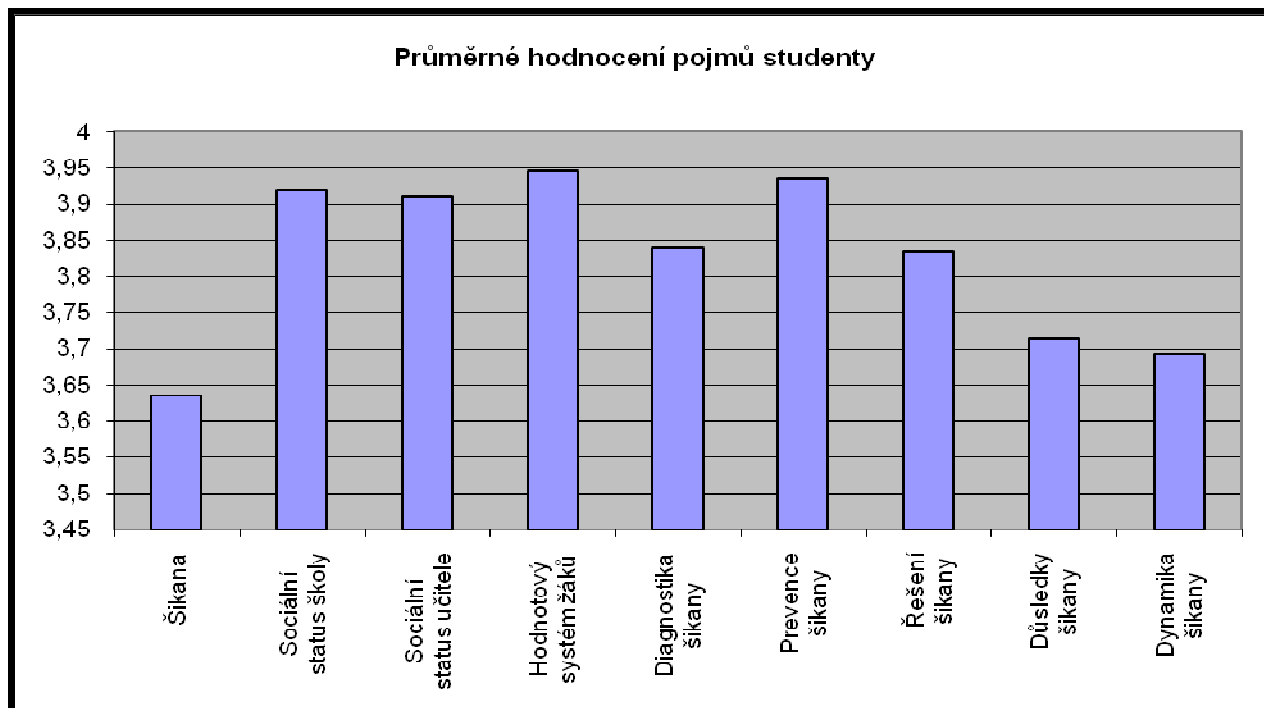

Vypočítá – li se průměr ze všech tří faktorů (hodnocení, aktivity, potence), zjistíme pořadí hodnocení jednotlivých pojmů studenty. Výsledné pořadí nám ukazují grafy č. 4, 5, 6.

Graf č. 4 nám názorně ukazuje průměrné hodnocení daných didaktických pojmů studenty.

Šikana	3,6361
Sociální status školy	3,9208
Sociální status učitele	3,91
Hodnotový systém žáků	3,9451
Diagnostika šikany	3,8395
Prevence šikany	3,935
Řešení šikany	3,8343
Důsledky šikany	3,7138
Dynamika šikany	3,694

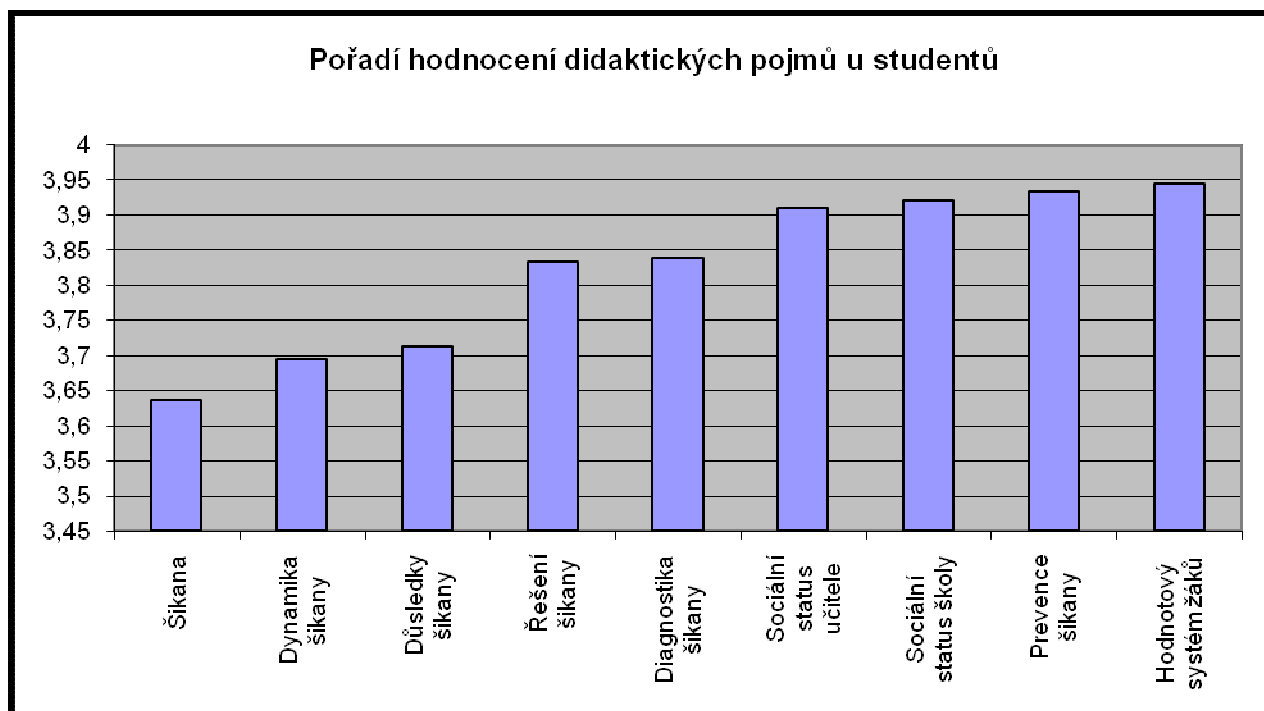
GRAF 4

Oproti tomu graf č. 5 už znázorňuje i pořadí hodnocení pojmů studenty a to vzestupně. Kdy nejvyšší hodnocení má hodnotový systém žáků a nejnižší pojem šikana. Zde je také jasně vidět, že některé pojmy studenti vnímají podobně – zejména pojmy sociální status školy, sociální status učitele a prevence šikany. Další pojmy, které studenti hodnotí podobně, ale přiřkládají mu menší důležitost, jsou pojmy řešení šikany a diagnostika šikany. A konečně poslední skupinku pojmů s podobným pořadím jsou dynamika šikany a důsledky šikany.

Šikana	3,6361
Dynamika šikany	3,694
Důsledky šikany	3,7138
Řešení šikany	3,8343
Diagnostika šikany	3,8395
Sociální status učitele	3,91
Sociální status školy	3,9208
Prevence šikany	3,935
Hodnotový systém žáků	3,9451

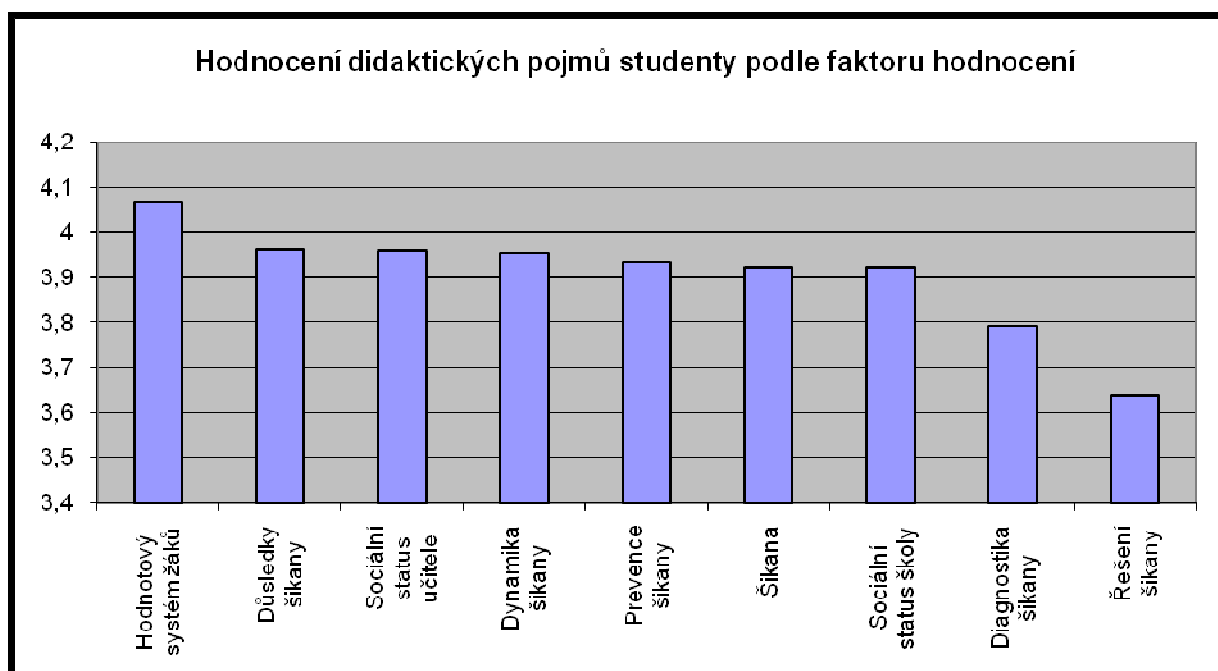
GRAF 5

Při porovnávání výsledků hodnocení didaktických pojmů z hlediska průměrů faktorů hodnocení jsme objevili shodu ve vnímání těchto pojmů: důsledky šikany, sociální status učitele, dynamika šikany, prevence šikany, šikana a sociální status školy. Naproti tomu vysoké hodnocení z hlediska faktoru hodnocení měl pojem hodnotový systém žáků a velmi nízké hodnocení měl pojem řešení šikany.

Hodnotový systém žáků	4,068
Důsledky šikany	3,962
Sociální status učitele	3,959
Dynamika šikany	3,953
Prevence šikany	3,935
Šikana	3,925
Sociální status školy	3,925
Diagnostika šikany	3,793
Řešení šikany	3,64

GRAF 6

Závěr a shrnutí

Tato diplomová práce byla založena na výzkumu, který se uskutečnil za pomoci výzkumné metody sémantického diferenciálu. Tuto výzkumnou metodu je vhodné zvolit, jestliže chceme proniknout do individuálních významů právě zkoumaných pojmů, které se vztahují k danému tématu práce. Studenti pedagogické fakulty pro primární vzdělávání vyplnili dotazník se sedmibodovými škálami. Nutno ještě podotknout, že z výzkumného vzorku byla převážná část dívek. Testování bylo prováděno na 80ti respondentech.

Co nás hned na začátku po prozkoumání grafů a výsledků vůbec může zarazit, je fakt, že pojem šikana, jako hlavní bod a termín celé diplomové práce, má mezi ostatními klíčovými pojmy nejnižší průměrné hodnocení. Nasnadě pak vyvstává otázka, jakým způsobem studenti tento pojem vnímají, nebo zda ví, co vše si pod tím pojmem představit, co vše v sobě šikana, jako taková, skrývá.

Ve vnímání jednotlivých pojmů, z hlediska sémantických prostorů, jsme došli k závěru, že pojmy sociální status školy, důsledky šikany, dynamika šikany, šikana a sociální status školy jsou pro studenty pedagogické fakulty důležité a zároveň tyto pojmy pro ně představují značný výdej energie. Může to tak znamenat, že zmíněné pojmy hodnotí studenti pedagogické fakulty jako hodnotné, ale zároveň také velmi náročné z hlediska výdeje energie. V tomto případě se právě shodují studenti s odbornou literaturou. Pojmy prevence šikany a diagnostika šikany vnímají studenti téměř totožně. Jednak z hlediska velké námahy a také proto, že mu přisuzují přiměřenou míru důležitosti. Může to znamenat, že studenti, jelikož u těchto pojmů mají pocit, že by museli vynaložit velké úsilí, staví se k němu laxněji.

Termín hodnotový systém žáků je hodnocen vysokou mírou aktivity, ale ještě daleko vyšší, vlastně nejvyšší, měrou hodnocení. Znamená to, že je pro studenty tento termín ve vzdělání jeden z nejdůležitějších, avšak nemusí se pro něj vyvinout taková námaha. Protipólem mu může být pojem řešení šikany. V porovnání s ostatními pojmy, je pojem řešení šikany hodnocen velice nízce, čili pro studenty nemá skoro žádný význam a nepřisuzují mu jakoukoliv větší důležitost. Ačkoliv, na druhou stranu je spojen s vysokou měrou aktivity, namáhavostí. Odborná literatura uvádí řešení šikany jako nesnadný úkol, s čímž se studenti ztotožňují, avšak oproti literatuře tomuto pojmu přisuzují velmi nízkou důležitost.

Všechny pojmy navzájem spolu významově úzce souvisí. S tímto záměrem byly vybírány. Jsou spolu obsahově propojeny, nebo na sebe navazují.

Z hlediska hypotéz byla přijata platnost první hypotézy. U zkoumaných studentů se skutečně projevilo, že nachází mezi pojmy diagnostika šikany a řešení šikany úzkou významovou souvislost a tudíž je vnímají, z pohledu důležitosti, podobně.

Oproti tomu nemůžeme naprosto jednoznačně potvrdit ani vyvrátit druhou hypotézu, protože mezi pojmy prevence šikany a důsledky šikany existuje souvislost například v lineární distanci faktoru hodnocení, kde diference mezi danými pojmy je 0,2; taktéž v lineární distanci faktoru potence je diference 0,2; ale diference v lineární distanci faktoru aktivity je 0,6. Čili souvislost mezi těmito pojmy nelze použitými metodami jednoznačně určit.

Je velmi překvapující, že studenti nevidí až takovou souvislost mezi pojmy šikana - diagnostika šikany; šikana - řešení šikany; šikana - prevence šikany; důsledky šikany - řešení šikany; sociální status učitele - řešení šikany; dynamika šikany - diagnostika šikany. Protože v sémantickém prostoru mají k sobě dosti daleko a přitom i z hlediska odborné literatury se tyto pojmy navzájem podporují. Studenti v nich vidí souvislost buď jen lehkou, minimální nebo vůbec žádnou.

Celkově mě výsledky výzkumné práce velmi překvapily. Čekala jsem, že například pojem šikana bude hodnocen více záporně, že pojmem řešení šikany a diagnostika šikany bude přikládána větší důležitost. Z celkového výzkumu bychom mohli nabýt dojmu, že studenti řeší problémy na teoretické bázi, nechtějí se moc zapojovat aktivně do problémů se šikanou a o šikaně.

Na začátku praktické části jsme se ptali, jakou míru důležitosti představuje pro studenty pedagogické fakulty pojem šikana. Z hlediska průměrného hodnocení pojmu šikana studenty, kdy celkový průměr dal číslo 3,6361 a tím pádem má nejmenší hodnotu ze všech ostatních klíčových pojmů a průměrné hodnocení pouze podle faktoru hodnocení je 3,925, což je hodnoceno podprůměrně jsme zjistili, že studenti nepřikládají pojmu šikana patřičnou důležitost. Podobně je tomu tak v případě řešení šikany. U studentů má tento pojem nejnižší hodnocení podle průměru faktoru hodnocení a také nízké hodnocení celkového průměru. Znamená to, že i tomuto pojmu studenti přikládají malou důležitost. Zdaleka se tedy ani nepřiblížili vymezení řešení šikany odbornou literaturou. Jelikož všechny pojmy jsou si blízké a navzájem na sebe navazují, jsou z hlediska důležitosti si podobné. Diagnostika šikany je u studentů hodnocena jako průměr, ale podle faktoru hodnocení jí studenti přisuzují předposlední místo. Shledáváme proto i u tohoto pojmu, že pro studenty není tak důležitý, jak

by bezpochyby měl být. Oba dva pojmy – řešení šikany a diagnostika šikany jsou si z hlediska podobného hodnocení skutečně podobné. Studenti je tak vnímají na podobné úrovni a jsou pro ně podobně důležité. V případě podobnosti mezi pojmy důsledky a prevence šikany studenti dokázali, že nevidí mezi těmito pojmy markantní rozdíl, pokud se podíváme, jak je vnímají dle faktoru hodnocení. Jestliže se ale podíváme na celkové hodnocení, zjistíme, že tyto dva pojmy vnímají zcela odlišně. Nejsou tedy pro ně stejně důležité. Sestupně studenti hodnotí zkoumané pojmy takto: nejvyšší možnou důležitost studenti přikládají pojmu hodnotový systém žáků, nižší míru důležitosti přisuzují pojmům důsledky šikany, sociální status učitele, dynamika šikany, prevence šikany, šikana, sociální status školy a nejnižší hodnocení měly pojmy diagnostika šikany a řešení šikany.

Šikana je nejen problém psychologický a pedagogický, ale také sociologický a hlavně mravní. Pokud se budeme snažit tomuto jevu porozumět a napravovat ho, musíme hledat cesty, jak nejsnáze a přitom trvala tento problém zakotvit do povědomí budoucích pedagogů. Jak jinak splnit tento nesnadný cíl, než přes školský a vzdělávací systém.

Díky této práci jsem se seznámila s výzkumnou metodou sémantického diferenciálu, kterou jsem až doposud neznala.

Diplomová práce mě obohatila o nové poznatky, co se patologických jevů a převážně šikany týče. Přesvědčila jsem se až o alarmující závažnosti tohoto problému. Uvědomila jsem si, co vše se šikany může týkat, jaké jsou její podoby, jak je možno ji objevit a hlavně, jak se jí dá předcházet. V neposlední řadě, jak preventivně působit na děti už v mladším školním věku.

Výsledky práce do jisté míry potvrzují, že studenti spíše inklinují k teorii, přenášení zodpovědnosti na školu a učitele. Přestože se brzy sami učitelé stanou a za takové problémy budou nuceni přebrat veškerou zodpovědnost, dnes se ještě jako budoucí učitelé necítí. Bohužel se nemohu zbavit dojmu, že studenti sice vědí, co šikana znamená, ale netuší, co obnáší a skrývá. A toto téma by dál mohl rozvinout další pedagogický výzkum a navázat další diplomová práce.

SEZNAM LITERATURY

1. BOURCET, S., Gravillonová I. *Šikana ve škole, na ulici, doma* 1. vyd. Praha: Albatros, 2006. 71 s. ISBN 80-00-01552-8.
2. ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele* 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 655 s. ISBN 80-7178-463-x
3. EDVINGE, A. *Agresivita dětí* 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 104 s. ISBN 80-7178-808-2
4. EVANS, D., ZARATE, O. *Evoluční psychologie* 1. vyd. Praha: Portál, 2002. 176 s. ISBN 80-7178-611-X
5. FERJENČÍK, J. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu* 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 256 s. ISBN 80-7178-367-6.
6. HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník* 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 776 s. ISBN 80-7178-303-x
7. HOLEČEK, V. *Agresivita a šikana mezi dětmi* Plzeň: Pedagogické centrum, 1997. 51 s. ISBN 80-7020-004-9.
8. CHRÁSKA, M. *Úvod do výzkumu v pedagogice* 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. 202 s. ISBN 80-244-0765-5.
9. CHRÁSKA, M. *Základy výzkumu v pedagogice* 2. vyd. Olomouc: VUP, 1998. 260 s. ISBN 80-7067-798-8.
10. KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 255 s. ISBN 80-7178-513-x.

11. NOVÁK, T., CAPPONI, V. *Sám proti agresí* 1. vyd. Grada Publishing, s. r. o., 1996. 128 s. ISBN 80-7169-253-0
12. PARRY, J., CARRINGTON, G. *Čelíme šikanování – sborník metod* Praha: IPPP ČR jako interní metodický materiál, 1997. 114 s. ISBN nemá.
13. PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998. 271 s. ISBN 80-7184-569-8.
14. PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. 2. přepracované a aktualizované vyd. Praha: Portál, 2002. 488 s. ISBN 80-7178-631-4.
14. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník 2*. Rozšířené a přepracované vyd. Praha: Portál, 1998. 336 s. ISBN 80-7178-252-1.
15. PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 272 s. ISBN 80-7178-399-4.
16. ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi – Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí* 1. vyd. Praha: Portál, 1995. 95. S. ISBN 80-7178-049-9.
17. SKALKOVÁ, J. a kol. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu* 1. Vyd. Praha: SPN, 1983. 208 s. ISBN nemá

<http://www.sikana.org>

<http://www.socioweb.cz>

http://cs.wikipedia.org/wiki/socialni_status/

PŘÍLOHY

A) Vzor „školní smlouvy“

1. Nebudeme tolerovat šikanování nebo utlačování jakéhokoliv druhu
2. Budeme uznávat druhé bez ohledu na rasu, náboženství, kulturu nebo postižení.
3. Když uvidíme, že je někdo šikanován, neprojdeme pouze kolem – buď se šikanování pokusíme zarazit, nebo půjdeme pro pomoc.
4. Nedovolíme, aby šikanování nebo utlačování vstupovalo do školy, ani aby z ní vystupovalo.
5. Ponecháme na hřišti klidný prostor pro ty, kteří nechtějí běhat nebo se účastnit nějaké hry.
6. Pokud budeme rozčilení, v tísní, nebo budeme potřebovat čas na uklidnění nebo promyšlení nepříjemné situace, budeme používat místa vyhrazeného pro uklidnění.
7. Nebudeme znečišťovat nebo kreslit na školní majetek (zdi, záchody, knihy atd.) – *Toto bych pouze doplnila :., Nebudu poškozovat, pokreslovat atd. jakýkoliv majetek, pokud ho nevlastním.*“
8. K druhým se budeme chovat přátelsky, i když to nejsou naši kamarádi, a k novým studentům se budeme chovat tak, aby cítili, že jsou vítáni.
9. Na školních výletech se budeme chovat způsobem, který bude dělat čest naší škole.
10. Jednou týdně budeme ve třídě pořádat diskusní skupinu, ve které budeme hovořit o všech problémech, které nám dělají starosti.
11. Budeme upřímní, když budeme dotázáni na cokoli, co jsme skutečně nebo domněle udělali.

B) ukázka dotazníku

Vážení studenti,

žádám Vás o spolupráci na výzkumu postojů studentů pedagogické fakulty k jednotlivým pojmům. Před sebou máte dotazník, o jehož vyplnění vás tímto prosím.

šikana

sociální status školy

příjemný								nepříjemný	příjemný									nepříjemný
aktivní								pasivní	aktivní									pasivní
krásný								ošklivý	krásný									ošklivý
hrubý								jemný	hrubý									jemný
rychlý								pomalý	rychlý									pomalý
dobrý								špatný	dobrý									špatný
silný								slabý	silný									slabý
ostrý								tupý	ostrý									tupý
těžký								lehký	těžký									lehký

Sociální status učitele

hodnotový systém žáků

příjemný								nepříjemný	příjemný									nepříjemný
aktivní								pasivní	aktivní									pasivní
krásný								ošklivý	krásný									ošklivý
hrubý								jemný	hrubý									jemný
rychlý								pomalý	rychlý									pomalý
dobrý								špatný	dobrý									špatný
silný								slabý	silný									slabý
ostrý								tupý	ostrý									tupý
těžký								lehký	těžký									lehký

Diagnostika učitele**prevence šikany**

příjemný							nepříjemný	příjemný								nepříjemný
aktivní							pasivní	aktivní								pasivní
krásný							ošklivý	krásný								ošklivý
hrubý							jemný	hrubý								jemný
rychlý							pomalý	rychlý								pomalý
dobry							špatný	dobry								špatný
silný							slabý	silný								slabý
ostrý							tupý	ostrý								tupý
těžký							lehký	těžký								lehký

Řešení šikany**důsledky šikany**

příjemný							nepříjemný	příjemný								nepříjemný
aktivní							pasivní	aktivní								pasivní
krásný							ošklivý	krásný								ošklivý
hrubý							jemný	hrubý								jemný
rychlý							pomalý	rychlý								pomalý
dobry							špatný	dobry								špatný
silný							slabý	silný								slabý
ostrý							tupý	ostrý								tupý
těžký							lehký	těžký								lehký

Dynamika šikany

příjemný							nepříjemný
aktivní							pasivní
krásný							ošklivý
hrubý							jemný
rychlý							pomalý
dobrý							špatný
silný							slabý
ostrý							tupý
těžký							lehký

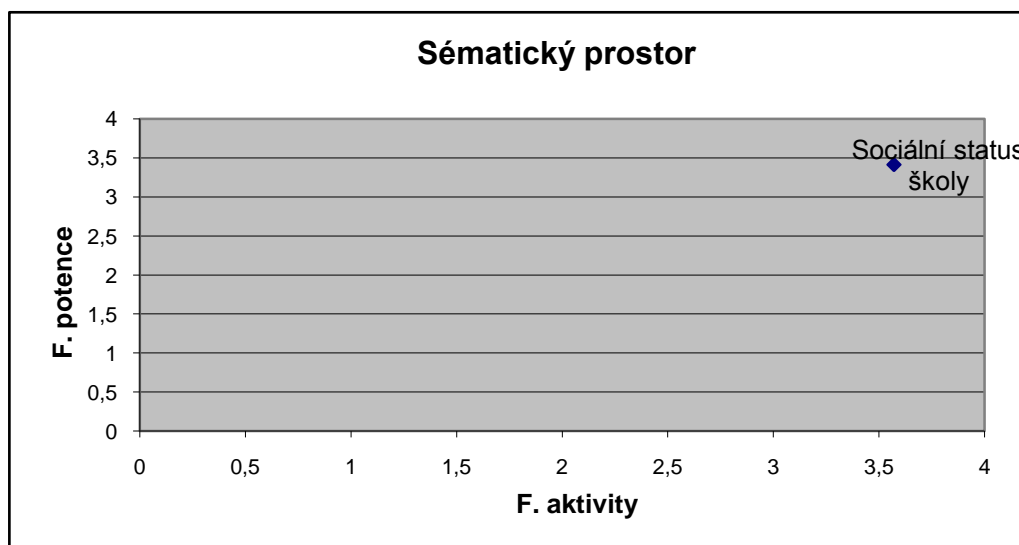
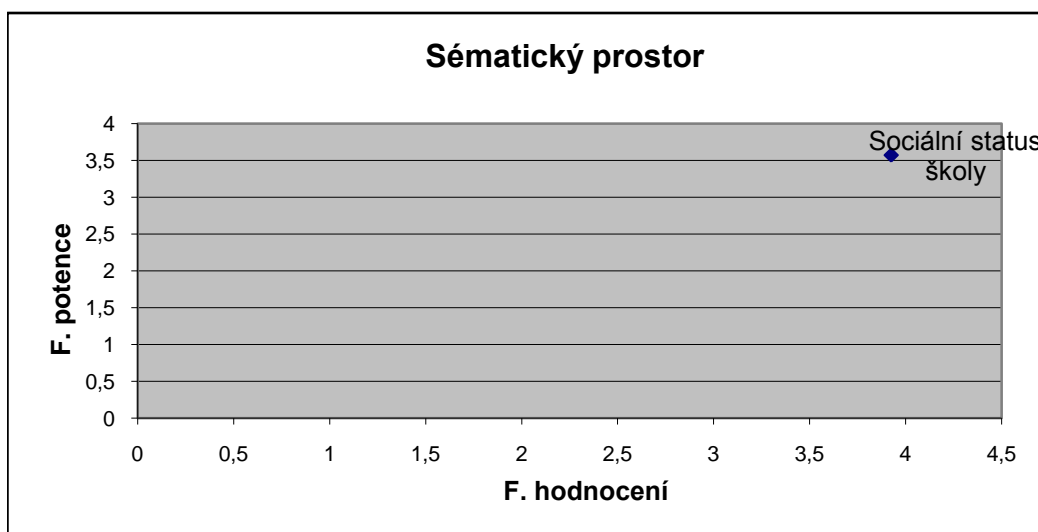
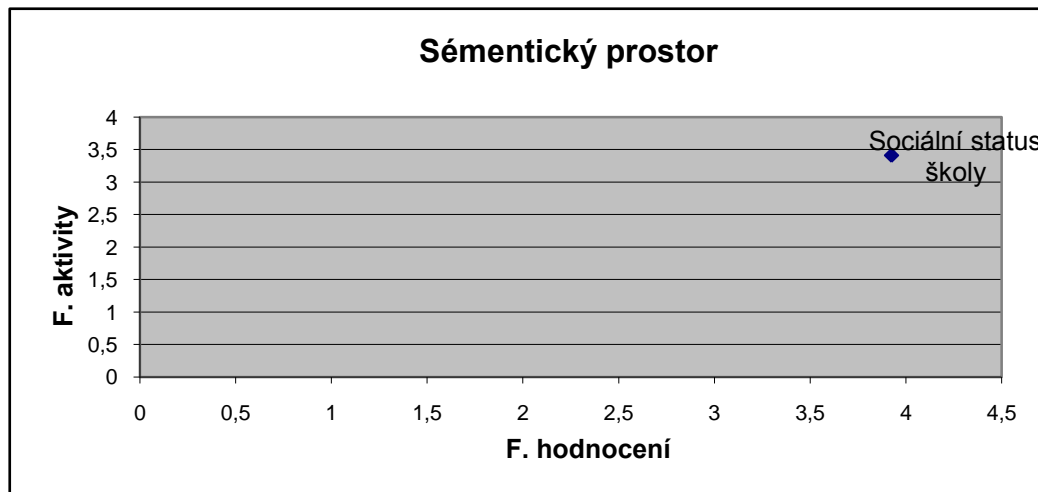
Srdečně Vám děkuji za spolupráci

Pavλίna Holická

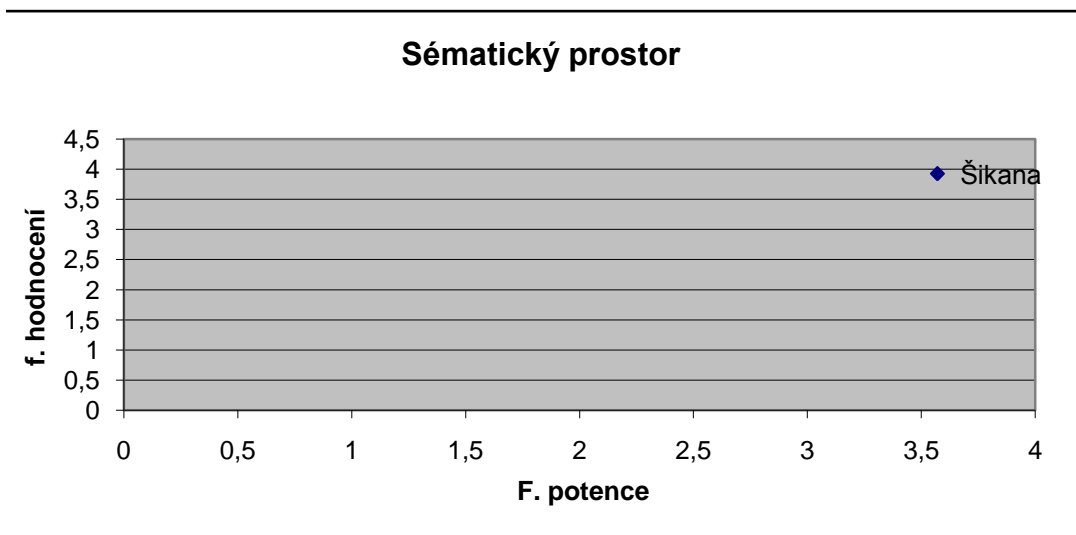
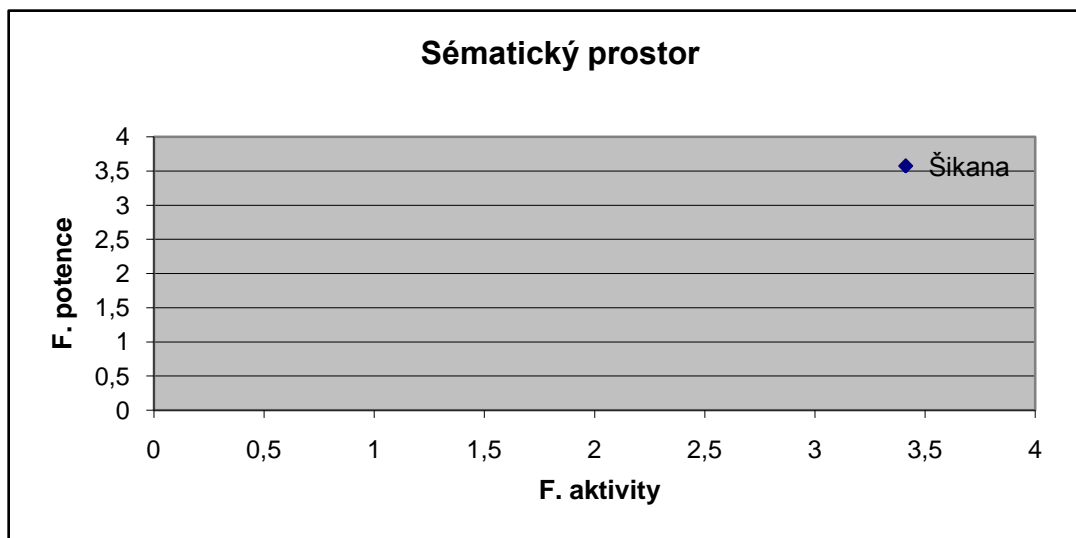
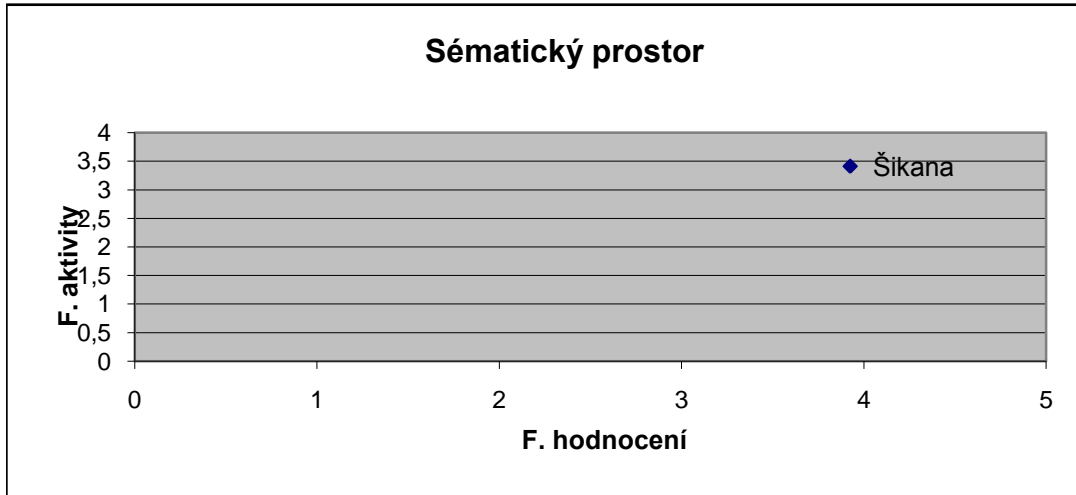
Pedagogická fakulta JČU

PavlinaHolicka@seznam.cz

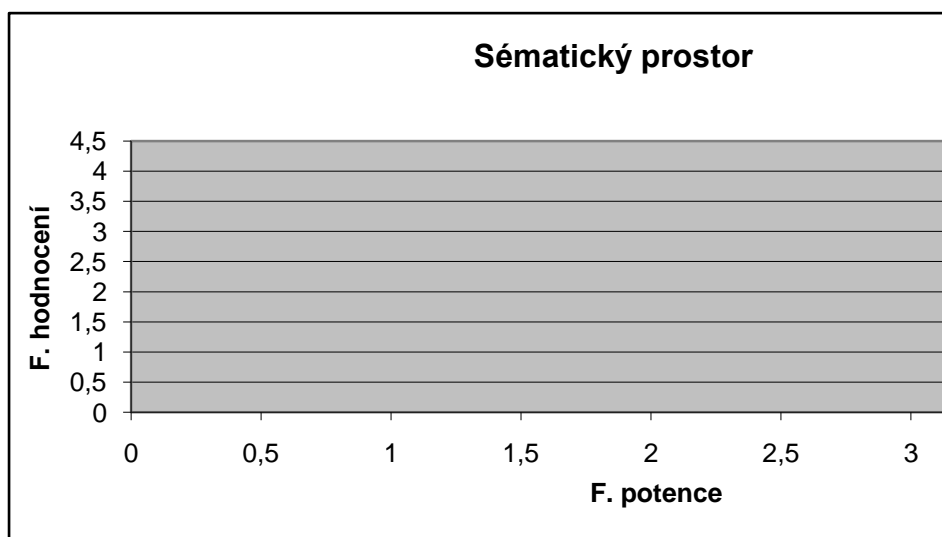
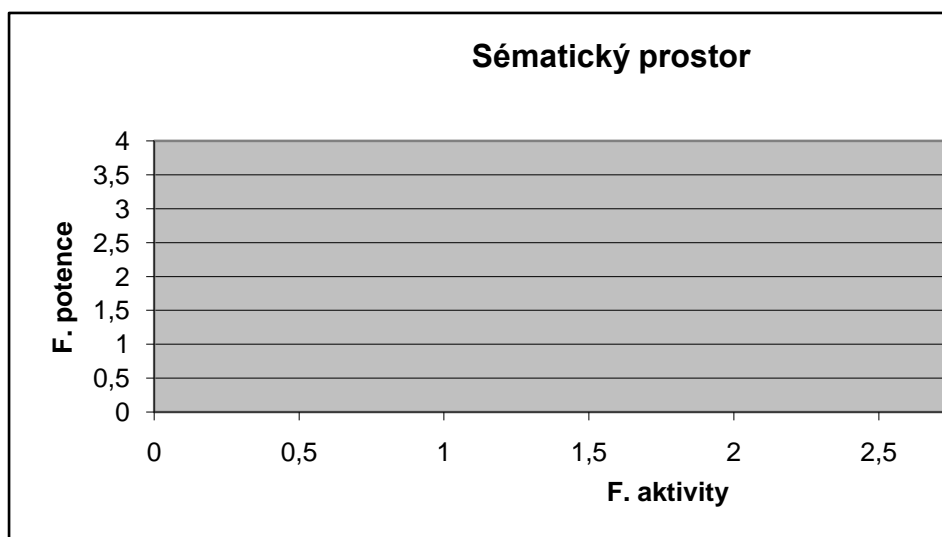
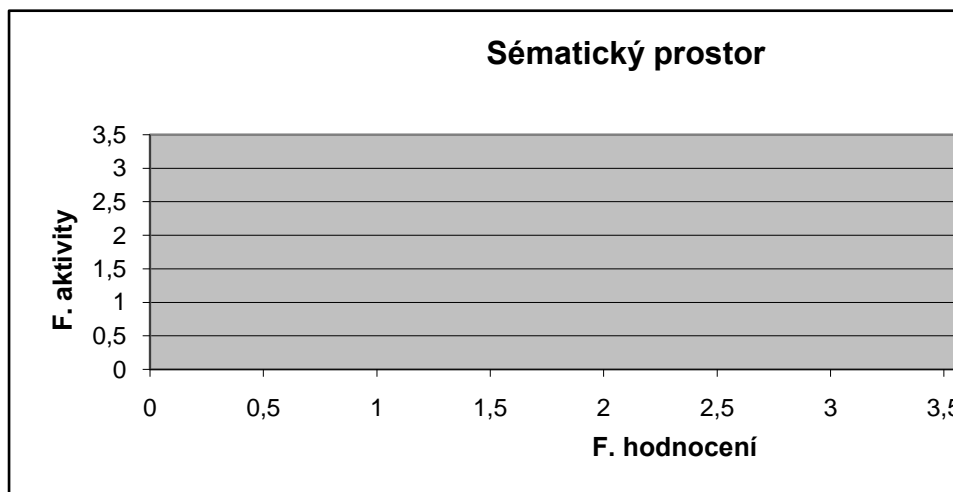
Pojem	hodnocení	aktivita	potence
ŠÍKANA	3,925	3,4125	3,571
SSŠ	3,959	3,994	3,862
SSU	3,959	3,0708	3,7
HSŽ	4,068	3,879	3,887
DŠ	3,793	4,2	3,535
PŠ	3,796	4,362	3,645
ŘŠ	3,64	4,35	3,512
DŮŠ	3,962	3,791	3,458
DYŠ	3,953	3,616	3,512

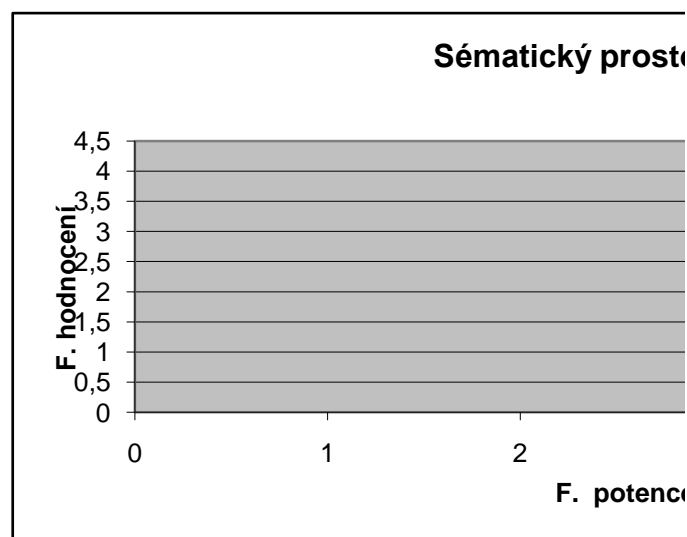
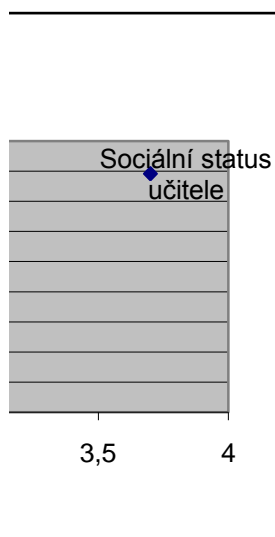
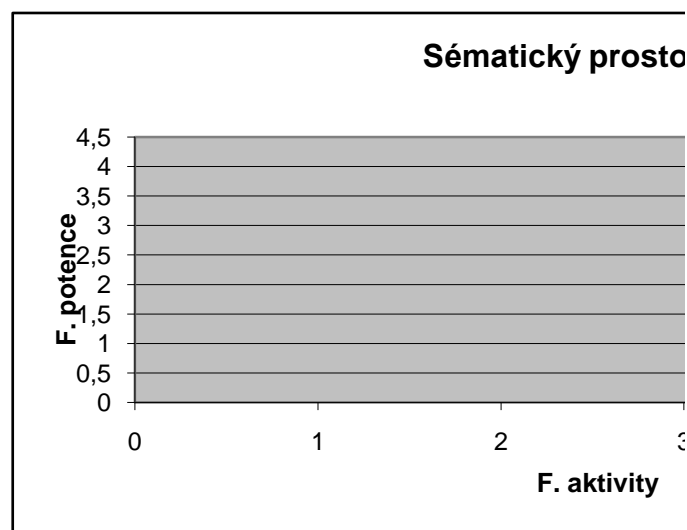
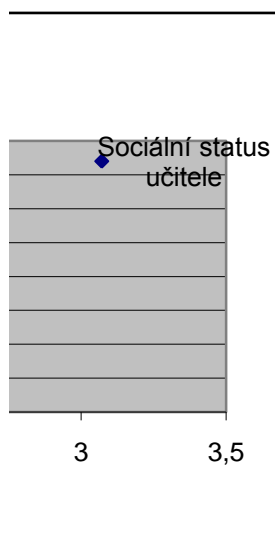
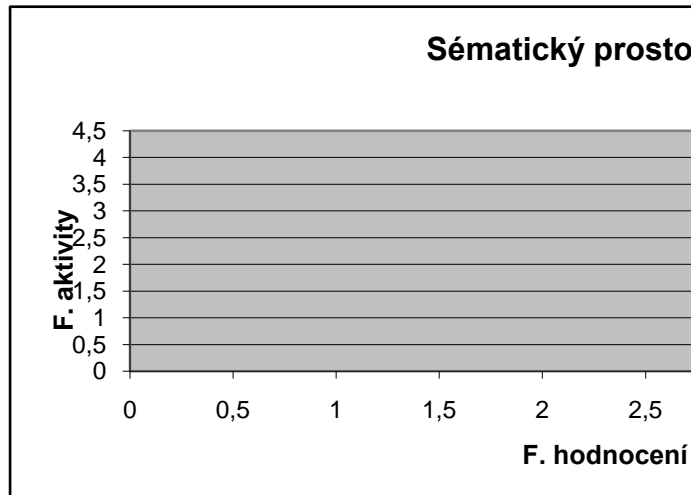
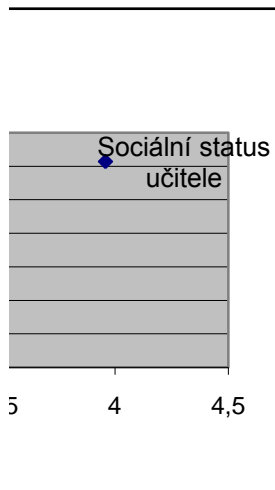
ŠIKANA

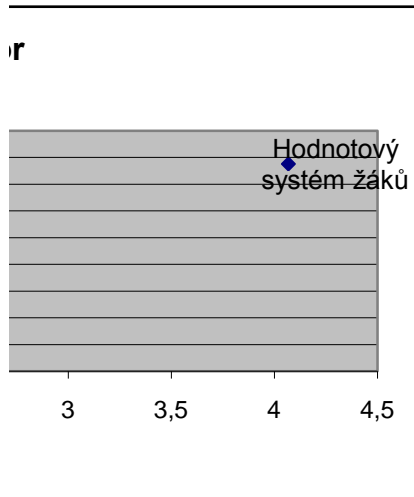
Sociální status učitele

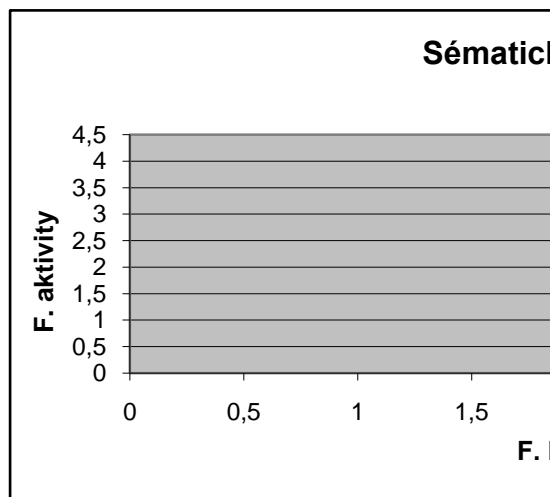
Hodnotový systém žáků

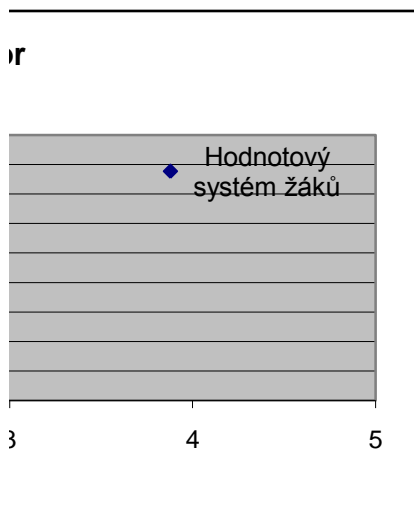
áků

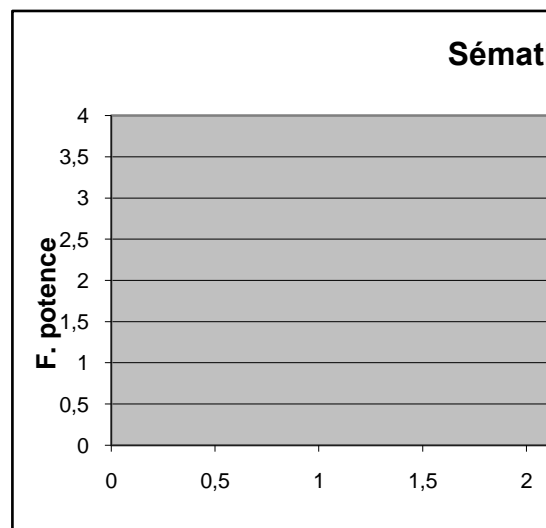
Diagnostik

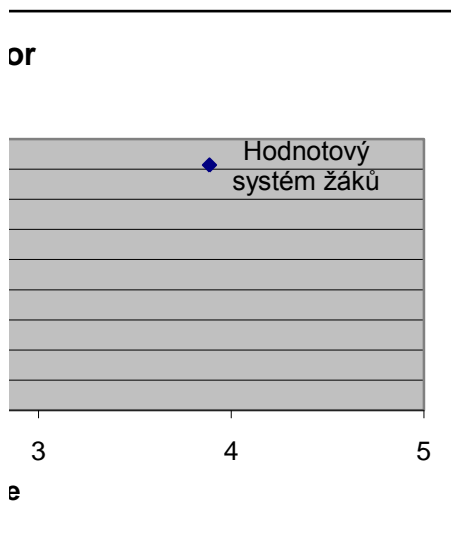
or

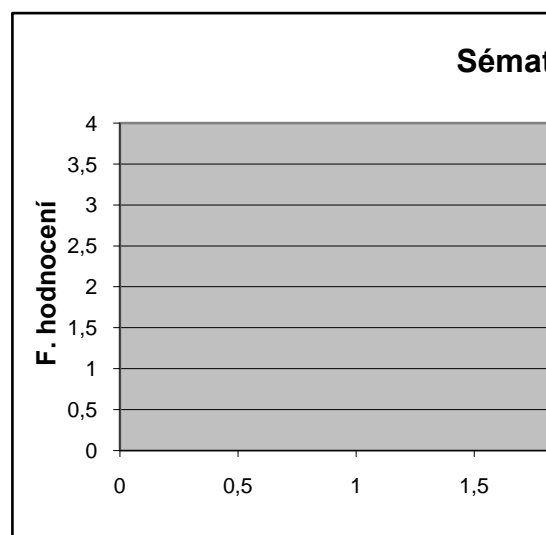
Sématicl

or

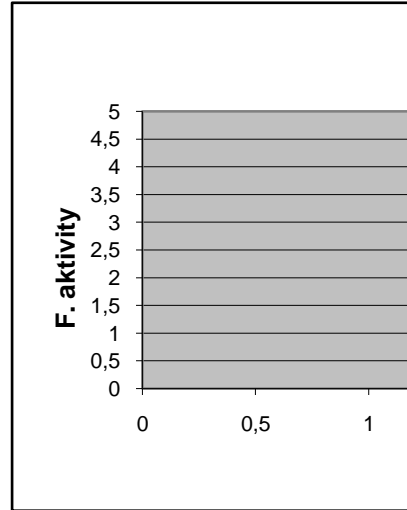
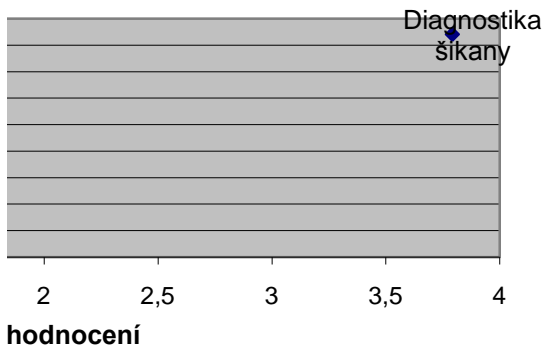

Sémat

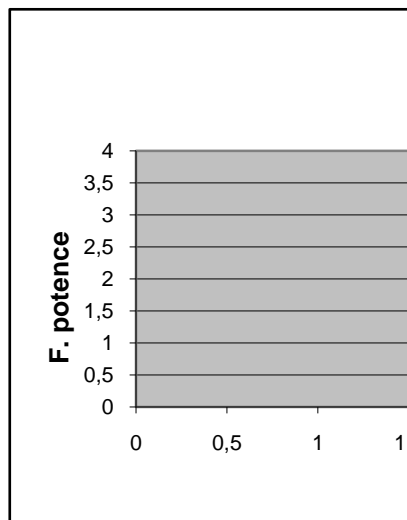
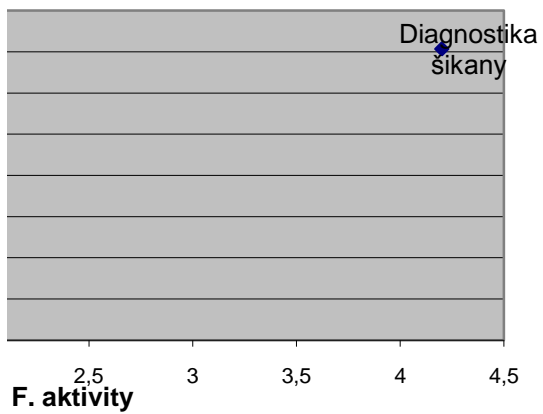

Diagnostika šikany

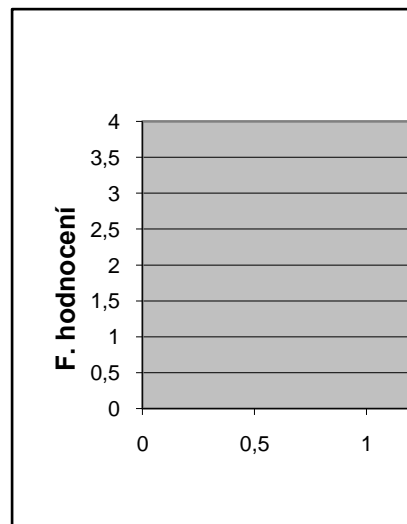
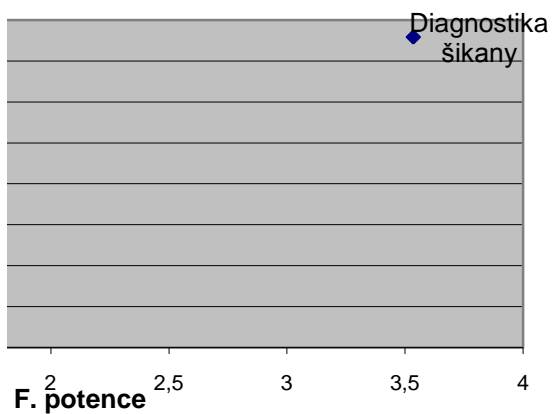
Účelový prostor

Účelový prostor

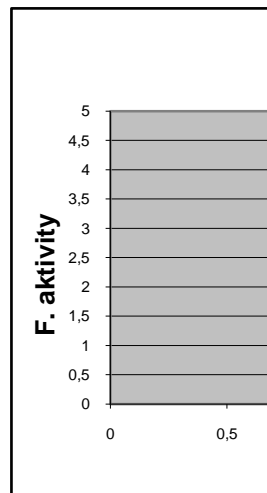
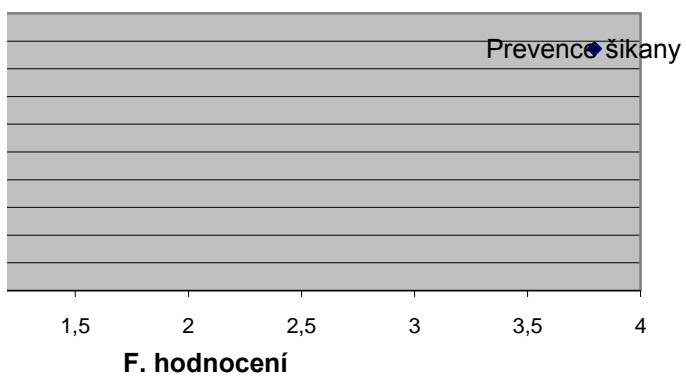

Účelový prostor

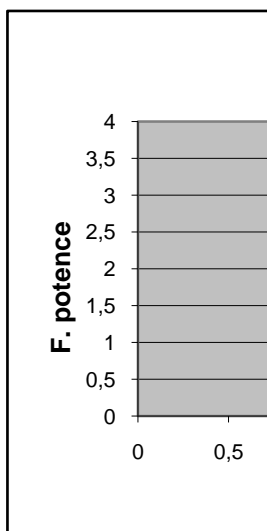
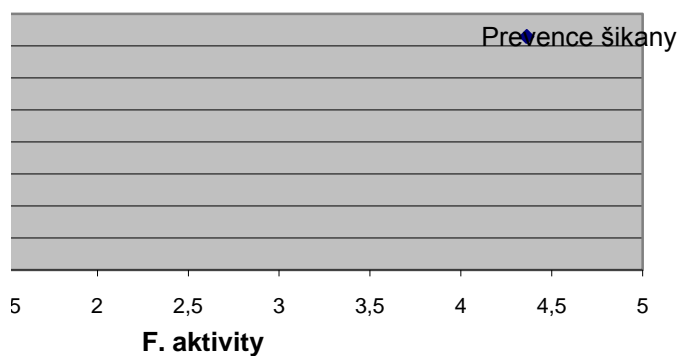

Prevence šikany

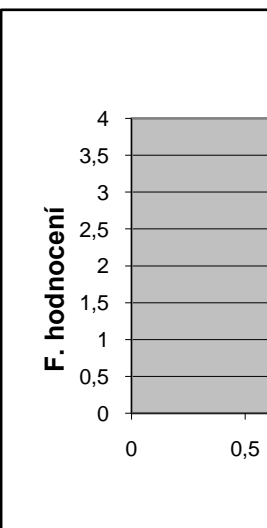
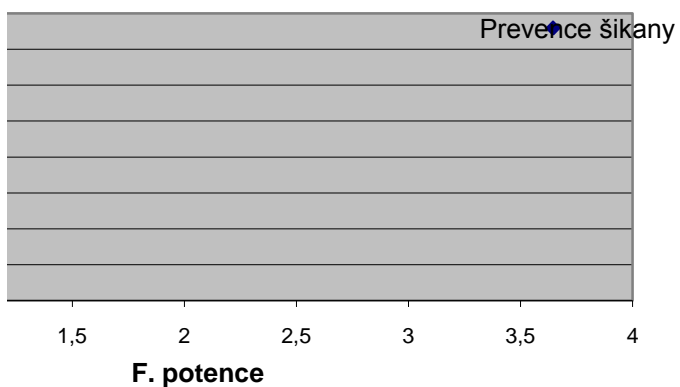
Sématický prostor

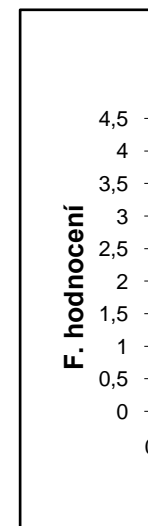
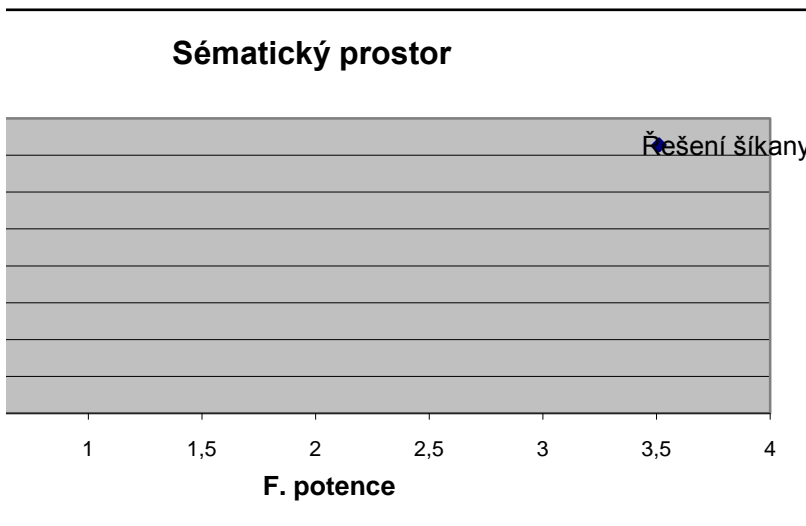
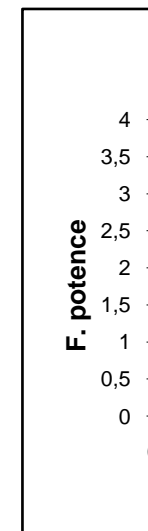
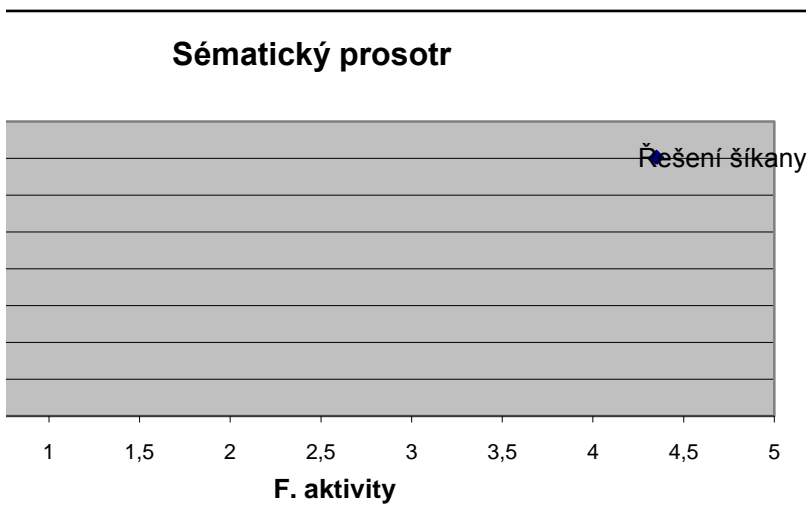
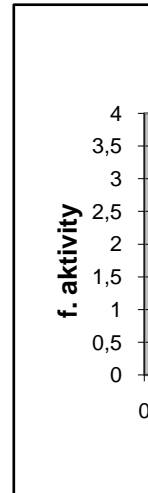
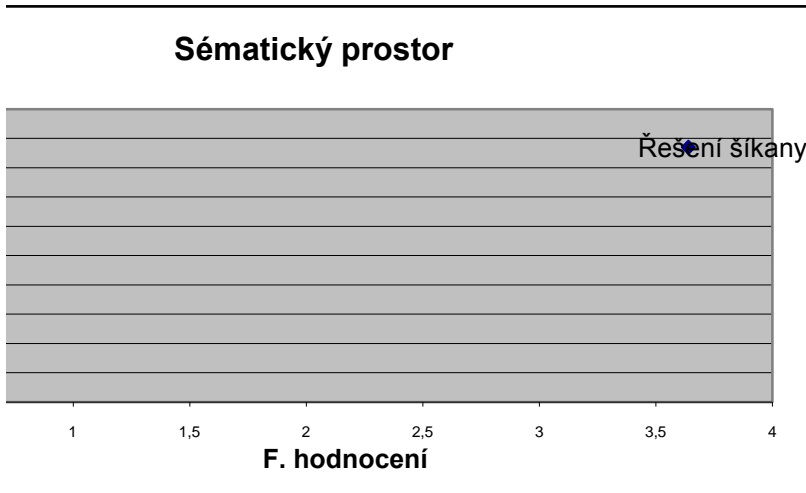
Sématický prostor

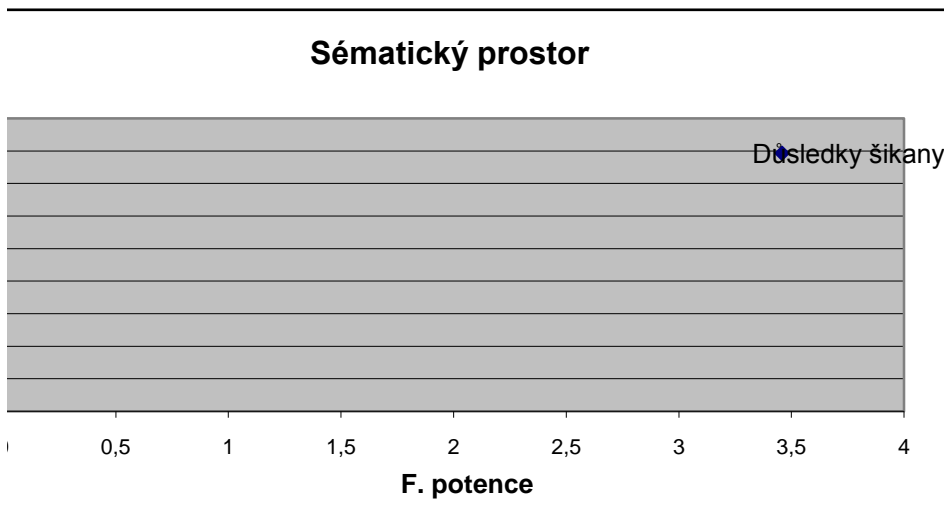
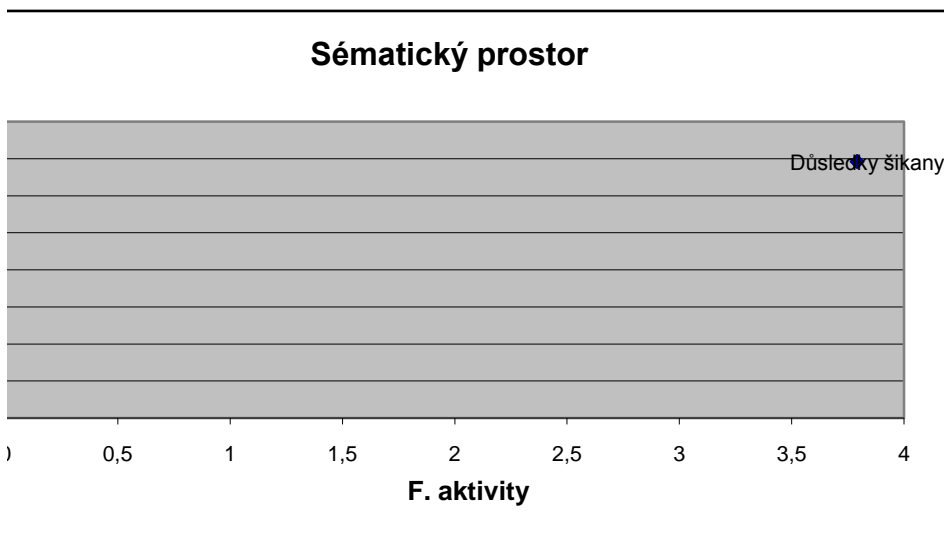
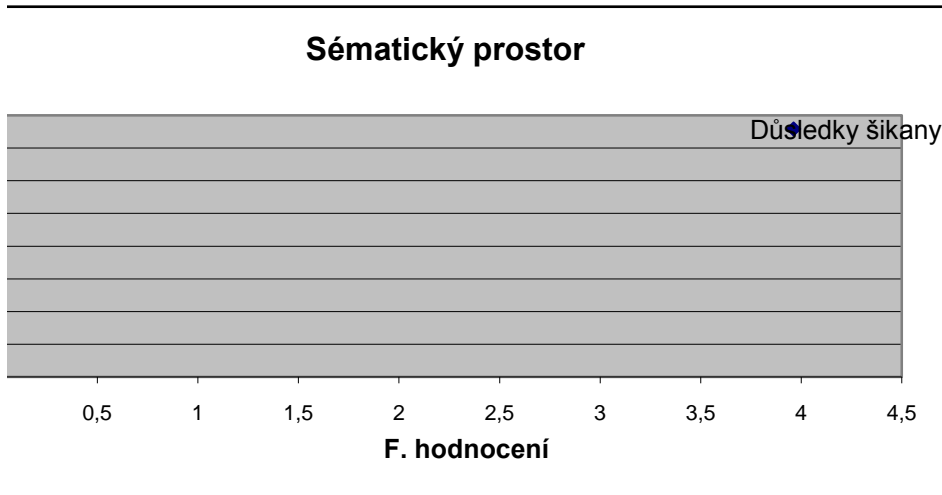
Sématický prostor

Řešení šikany

Důsledky šikany

Dynamika šikany

